

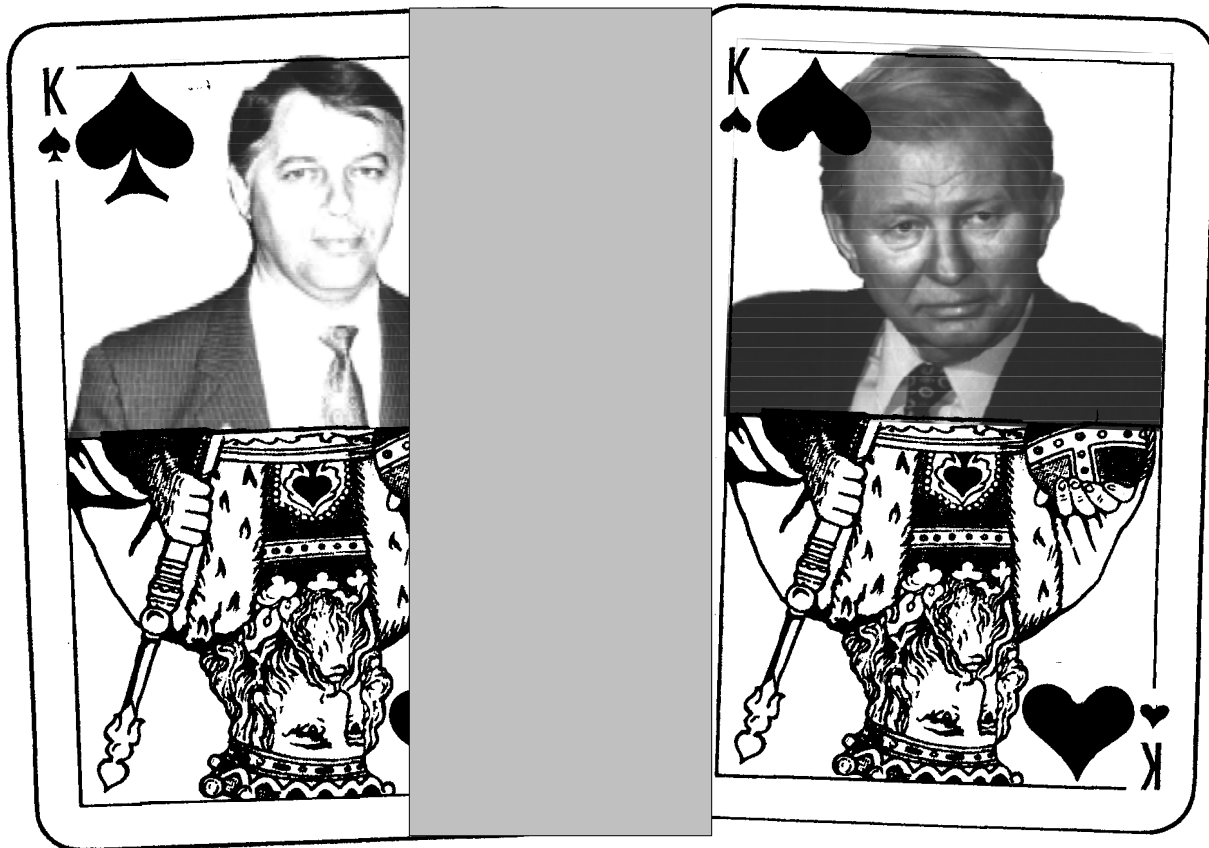
ГЛОГО

Просвіта

**БЕЗ МОВИ
НЕМАЄ
НАЦІЇ!**

ЛИСТОПАД, ЧИСЛО **11** (65), 1999 РІК

ВСЕУКРАЇНСЬКЕ ТОВАРИСТВО «ПРОСВІТА» імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ПРЕЗИДЕНТ-99: ЯКА ІДЕЯ ПЕРЕМОЖЕ?

Чомусь — зовсім несерйозно — мені хочеться порівняти перший тур президентських виборів в Україні з футбольним матчем 2 листопада між динамівцями та римським клубом «Лацио»: самі собі забили гол на вісімнадцятій хвилині першого тайму, а потім наполегливо воювали за перемогу, так і не зрівнявши рахунок. Дякувати Богу, чужа неуспішність (або успішність словенського «Марібору») продовжує перебування української команди в Лізі чемпіонів...

Адміністративний маховик апетитно і на виду всього електорату, пожираючи мільйони «зелених», зламав опір виборців, довівши, що російські технології зразка 1996 року цілком життєздатні на українському гумусі... Журналіст з Данії на прізвище Андерсен, демонструючи розгубленість перед телекамерою, лише дивувався: «Щось ненормально у вашій країні. Спад економіки — 25—30 %, а народ вибирає те ж саме». Однак відбувся не лише спад економіки: серед національної еліти, національного інтелекту катастрофічно, майже на нульовій позначці, зафіксовано падіння національної ідеї, яка, як здавалося, «лише й здатна зцементувати розбурхане українське суспільство та вивести нашу державу з азійських манівців на дорогу європейської перспективи». Тож слова Леоніда Кучми минулої, 1994 року, «тронної» промови про те, що «національна ідея не спрацювала», видаються сьогодні, після першого туру виборів-99, майже пророчими: національно-демократичні сили знову не змогли об'єднатися навколо одного кандидата, потонувши в розколах та сумнівах і втративши значну частину своїх активістів і прихильників — свої голоси на президентських виборах... Частина цього електорату голосувала за діючого Президента, інші підтримали Євгена Марчука, ще хтось віддав свої голоси Геннадію Удовенку, 2,2 % «вірних» у Юрія Костенка. Тобто традиційні 10—15 % тих, кого ми називаємо носіями національної ідеї, цього разу не стали розчиною для посполитих і, не шукаючи прихильників, попливли за усталеною течією чи розсіялися за вітрами бурхливої виборчої кампанії...

Як бути і діяти нині, у другому турі виборів, коли ми достеменно знаємо, що прихід до влади комуністів це: втрата української державності, терор, білоруський варіант існування національної території, де населення контролюється міліцейською дубинкою; цинкові гроби з «гарячих» точок СНД, скажімо, — з Чечні; це поступове сповзання в табірне існування, яке буде посилюватися разом з повним паралічем економіки...

Просвітяни ніколи не можуть піти на співпрацю з компартійцями і, однозначно, — голосували і будуть голосувати проти червоного реваншу лівих на виборах Президента.

Діюча влада, при всіх її недоліках, рахувалася з позицією національних письменників, учених, політиків, підтримала деякі заходи та ініціативи ВУТ «Просвіта» імені Т. Шевченка, спрямовані на збереження духовних, культурних та історичних цінностей. Подібна співпраця з комуністичним режимом є не лише неможливою, але й була б зрадою національних ідеалів. Отож нам важливо зберегти свої, уже відстояні позиції, і робити все для об'єднання національно-демократичних сил. Якщо ми нарешті сформуємо цілісну українську ідею, яка суттєво вплине на стратегію реформування суспільства та економіки, ідеологію громадян, якщо, під впливом цієї ідеології, ми зможемо націоналізувати владу, то й діятиме вона на захист національних інтересів України, її громадян, забезпечить їм гідне життя.

А поки що, під впливом політичної поразки, яку маємо визнати, не кидаймося в крайнощі, не волаймо народів звинувачень на зразок: «О божевільний мій народ!» — у нас ще є шанс об'єднатися, якщо не в перемозі, то в протистоянні червоній чумі. І тоді, можливо, ситуація складеться на нашу користь, — навіть програвши, ми ще продовжимо змагатися серед елітних команд — згадаймо такий дивний футбольний матч від 2 листопада...

Любов ГОЛОТА

Сьогодні в номері:

«Ми, українці, виходимо зі своєю мовою на останні рубежі». А. Погрібний — с. 2

«Комуністи майже повністю ігнорують українську мову». О. Пономарів — с. 4

«Невже наша влада слухає нашому народові?». О. Зінкевич — с. 5

Між зросійщенням та американізацією. М. Степанов — с. 7

У справедливості і демократії немає альтернатив — с. 8

Тарасова гора — с. 10—11

Віктор Кордун та Василь Герасим'юк — нові книги — с. 12

Одкровення від Леоніда Перфецького — с. 14—15

УКРАЇНСЬКА МОВА Й УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА У ТРЕТЬОМУ ТИСЯЧОЛІТТІ

— так назвали свій форум, який відбувся 16 жовтня нинішнього року, Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Т. Шевченка, Конгрес української інтелігенції, Співка письменників України, представники вищої та середньої освіти, що зібрались у кіноконцертному залі «Золоті ворота» за два тижні до виборів Президента України. Ініціатори форуму, зокрема голова Товариства «Просвіта», народний депутат України Павло Мовчан, вважають, що цей захід має пройти в кілька етапів з огляду на глобальність заявленої теми. Цілком зрозуміло, що зібрання не уникло політичного аспекту проблеми, яка, без перебільшення, є визначальною для майбутнього нації, її політичного та громадянського обличчя у третьому тисячолітті. Не варто знову й знову констатувати факти економічного й соціального занепаду нашої молодого держави, але необхідно зрештою все, аби перетнути шлях тим, хто мріє про ліквідацію української незалежності.

У дослідження української мови та культури стало козирною картою у брудних іграх деяких ділків від політики, які обіцяють оголосити російську мову другою державною або ще «робочою», відновити російську імперію, маскуючи її під «слов'янський», «братський» союз, тобто обираючи білоруський варіант втрати державності. Люди, які претендують на роль «гарант Конституції», декларують у своїх політичних програмах її грубе зневаження.

Отже, цілком закономірним було підкреслення у виступах учасників форуму основних вимог до кандидатів у президенти (близьких до тих вимог Центрального правління «Просвіти», які були оприлюднені в минулому числі нашої газети). У своєму звіті ми подаємо окремі виступи, ухвали та заяви Всеукраїнського форуму національно-демократичних сил.

ВСТУПНЕ СЛОВО ПАВЛА МОВЧАНА

П'ять років тому ми в цій залі збиралися, зреагувавши миттєво на намір надати Президентом Л. Кучмою особливого статусу російській мові в незалежній Україні. Ця реакція була не лише миттєвою, а й всеохопною. Сьогодні, оглядаючи цю залу, може зазначити, що владі вдалося не лише досягти бажаного, а й за п'ять років приглушити наші рефлексії, погамувати наші устремління, політично поклинцювати національне тіло.

Один із учасників тієї пам'ятної конференції «Мова державна — мова офіційна» пропонував змінити мотивацію боротьби на мотивацію дій. І пригадую, що у відповідь йому пролунали твердження: боротьба за Україну вся ще попереду. Боротьба за національну культуру, за українську мову, за відтак за державу. Цитую дослівно: «Я ці два поняття ідентифікую: адже без української мови, без української культури немає України. Боротьба нам не уникнути. А той, хто хоче уникнути, імітує певні здобутки...»

Ми розуміли тоді, що вимоги, які ми ставили перед керівництвом держави, всі ті заяви, звернення, вимоги, резолюції, угоди про співпрацю не будуть виконані. У особливо важкій ситуації національної справи не могло бути. І зрозуміло чому, адже в урядових структурах були відсутні ті, хто міг би забезпечити той особливий режим українській справі, що виявилася ледь притомною після проголошення незалежності. Чого ми просили ще вчора від можновладців? Волі для рідного слова, не розуміючи, що без вирішення найважливішої проблеми, **проблеми влади**, ми не можемо розраховувати бодай на мінімальний поступ. Ми посилалися на відомі світові авторитети, на право нації, ми цитували Потембіно і Гумбольда, Огієнка і Грушевського, Петлюру і Міхновського, Ярослава Стецька і Євгена Маланюка, Юрія Липу і Ольжича. За п'ять років, що збігли, ми всі прийшли до головного висновку, який свідчить про певний поступ та політичне змушення. Ми вимагаємо влади, а не запобігаємо ласки. Тобто вимагаємо не частковостей, а повноти національного буття. Ми вимагаємо фактично волі для всього українства, а це можливо тільки при цілковитому його розкряпанні. І передовсім у мовній сфері, що, у свою чергу, вимагає перегляду основ існуючої космополітичної ідеології, перегляду культурної політики, основ освітньої системи, діловодства, упровадження в усі наукові, інформаційні та виробничі сфери української мови, яка тепер уже має конституційне забезпечення.

Все це потребує напруження, боротьби, а не її імітації. Лише за цих умов ми можемо говорити про далекі обрії, про нашу історичну перспективу, про третє тисячоліття. Процес розукряпання, який набув небачених розмірів під знаком демократизації, нам таку перспективу перекреслює. І лише тому, що при владі ті сили, яким байдуже проблеми культури, мови, церкви. Про їхні інтереси свідчать банківські рахунки за кордоном, приватизовані сотні найрентабельніших галузей в Україні. І залишилися тільки дешифрації: прийняти наші чорноземі, аби згодом оголосити резерваційну зону для впертих і нетямущих «патріотів», виконуючи рекомендації Римського клубу про демографічний оптимум в Україні: 25 мільйонів. Не було б потреби нам збиратися нині, коли б ми відчували свою приреченість. Знову вкотре звертаюся до Бен-

Гуріона, який, аби надихнути євреїв на велику державницьку роботу, стверджував: «Хто не вірить у чудо, той не є реальним політиком». Нам необхідна ця висока віра у свою націю, у свою правду, у свої ідеали, у свою національну ідею, реалізація якої забезпечує невмирущість нації. Ми не хочемо бути ані сірою географічною зоною, ані попіахами у своїй оселі.

Ставлячи на карб виконавчій владі всі провини, не може обійти і законодавчу, яка послідовно, використовуючи ліву більшість, згадайте хоча б групу «239», на чолі з О. Морозом, провадить антиукраїнську політику. Тепер до цієї червоної масти додалася козирна — зеленодоларова масть. Сотні олігархів, у яких свої мотиви боротьби за власну, тобто їхню, Україну, без кордонів, без моралі, без прав, без національної консолідації, без єдиної національно-патріотичної партії. Ось чому почленований Рух. Ось чому вбиті Чорновіл, Гетьман, Бойчишин. Ось чому в українському паспорті немає місця національності, зате мова сусідньої держави дублює всі параграфи. Мова сусідньої держави через високе сприяння витіснила рідну мову з телебачення, радіо, газет... Справді, такої загрозливої русифікації України ще не знала. І тому питання не лише про фізичне виживання, а й духовне протистояння цій інвазії є **найнебезпечнішим**.

Якщо у 1993 році з 2277 друкованих одиниць книжкової продукції російською мовою виходило 62 відсотки, то на сьогоднішньому книжковому ринку співвідношення української книги до російської — 3 до 97-ми. Російськомовні видання перевищують питому вагу корінного українського населення тепер уже в п'ять разів. Як же потрібні докази того, що за таких обставин українська мова і культура в наступному тисячолітті реально загрожено! Як за таких умов, за таких масштабів зростання зможуть формуватися почуття патріотизму, національна свідомість, виховуватися нові покоління незалежних громадян? За таких умов можна виховувати лише холуїв, постачальників генної сировини, виконавців чужої волі.

Антиукраїнським національним нігілізмом просякнуті майже всі урядові структури. Конструктори нової ідеології взяли вже і за Галичину.

Ми мусимо позбутися, за висловом Маланюка, «ледячої віри в автоматизм так званого історичного прогресу». Потрібно позбутися патріотичної пози. Ми ще не втратили живого національного інстинкту, який велить нам діяти рішуче. Віра без діла мертва. Ось чому потрібно діяти всюди послідовно, де лише йдеться про національну справу: чи про мову, чи про культуру, чи про національну церкву, чи про військо... Без жодних хитрувань, загравань та політикувань. Ми ще не втратили творчого духу нації, талановитих і чистих серцем, високоморальних, розумних — еліти нації. Вона ще є!

Ось чому питання влади є життєвим. Ось чому ми мусимо сказати: стоп. У третє тисячоліття ми йдемо не на чужому налігачі, а зі своїм окличним означенням: ми українці, велика нація, з унікального історією на своїй землі в центрі Європи, зі своєю владою, що виконує волю тих, хто береже неозціненні духовні скарби, виплекані сотнями поколінь. Перемога за нами. Бо з нами Бог і Україна.

ПРЕЗИДЕНТ УКРАЇНИ

Учасникам і гостям
Всеукраїнського форуму «Українська
мова та українська культура
в III тисячолітті»

Щиро вітаю поважне зібрання з початком роботи форуму, покликаного згуртувати всіх, кому небайдужа доля національного відродження.

Творення соборної держави немислиме без дбайливого збереження і приміщення духовно-інтелектуального потенціалу, всебічного розвитку і функціонування української мови, інших мов і культур національних меншин на всій її території.

У цей непростий час становлення демократичного суспільства Україна з особливою гостротою відчуває потребу у справді вірних силах і дочках, здатних самовіддано торувати шлях до істинної свободи і гідного життя.

Переконаний: дійові зусилля учених, діячів культури і мистецтва, учителів, активістів Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Тараса Шевченка цезимно слугуватимуть суспільному розвитку і в новому тисячолітті.

Зичу всім миру, добра, впевненості та оптимізму, мудрих і плідних рішень.

Л. КУЧМА

УКРАЇНСЬКА МОВА І ВЛАДА

Як добре було б сказати: і українська влада. Однак — доки вона є такою, якою є, не доводиться, на жаль, навіть мати ілюзій: не прийметься вона нашими інтересами і не почуже нас, бо наш курс — на побудову національної держави, а це — першомова, щоб Україна мала майбутнє, — є для цієї влади просто чужий.

І все ж, попри це, — а раптом почує нас влада, — кілька думок, кілька застережень їй до відома.

Застереження перше — з приводу все більше пропагованих тверджень про те, що патріота України можна виховувати й засобами не української, а російської мови. Чи можна? Так, можна. Але кого? Якщо це стосується російської національної меншини, то ми, українці, вимагаючи, щоб вона знала нашу мову, в цьому просто зацікавлені. Але якщо ж це стосується власне українців, то це — злочинно, неприпустимо, то ми не можемо розбити російськомовних українців, не можемо це інакше потрахтовувати, як етноцидний злочин супроти українців. Повноцінне і повне відродження українців в Україні — ось наша вимога.

Державні мужі! Нація є лише тоді сильною, коли вона являє собою зінтегровану, цілісну, живу систему, яка об'єднана не тільки економічними та іншими інтересами, але й таким інтеграційним чинником найвищого порядку, яким є мова. Ось чому, закріплюючи своєю нинішньою політикою розкол України на українськомовну та російськомовну, ви все чините для того, щоб одній єдиній живій системі не було. Хтось, може, широко фантазує, що це поділ України на два різновиди однієї системи. Та запам'ятайте: це розкол на дві різні живі системи, які все більше набувають ознак несумісності, а одна з них, — російськомовна, — прагне поглинути іншу, — ту, котра щойно домоглася незалежності. Куди цей шлях? До поглиблення конфронтації, до боротьби мов і культур, до зникнення соборності, зрештою, до втрати Україною державності. Жива система свідомого українства з подібним курсом ніколи не згодиться — тож злагоди, про яку сьогодні стільки мовиться, на мовному ґрунті у нас ніколи не буде. То який висновок?! — Одна держава — одна державна мова.

Застереження друге. Може, хоч найрозумніші з вас, державні мужі, збагнуть, чому ми вважаємо, що нині, на злам тисячоліття, ми, українці, виходимо зі своєю мовою на останні рубежі. А чому на останні? Тому, що внаслідок вакханалії зросійшення на наших очах відбувається усихання споконвічного і

традиційного джерела, яке в усі часи живило нашу мову, а саме: джерела живого українського народного мовлення. Якщо ще кілька десятирч тому жива, побутова основа українського мовлення дорівнювала океанові, то сьогодні з цього океану лишилися хіба що озера, хай і досить об'ємні. Адже село продовжує знедолюватися, а денационалізуючий, зросійщений млин на повну силу працює не тільки в наших містах, але вже і в багатьох селах. Тобто різко звужується природний ареал побутування української мови, вона має тенденцію виходити з ужитку як засіб щоденного живого спілкування найширших суспільних мас; а що це значить? — що вона агонізує, що її прирікають на повільне вимарання.

Так-от, до вашого відома, найвищі посадовці! З цієї смертельно небезпечною перспективою українство ніколи не примириться, а щодо влади, що нашому винародовленню потурає, проймається хіба що дедалі наростаючою агресивністю у захисті себе від так зорієнтованої політики.

І третє застереження: не маєте жодних ілюзій, державні мужі, будімо і всі росіяни, і зросійщені українці підтримують вас у подальшому повзучому зросійщенні України, не маєте ілюзій щодо цього і тоді, коли йдете на вибори, в тому числі, — президентські. Нагадую: СЛОНО галасував, що його програму (зокрема, «українському народу — руською культурою») та курс на російську мову як державну підтримає 12 млн росіян, а скільки підтримало? — лише 241 тисяча. Так само зазнав фіаско у Києві і Г. Суркіс, який грав на струнах російськомовних киян. Мусили б вони всі зробити з цього висновок. Та ні, не хочуть робити, бо грають на тих струнах і по сьогодні.

Я міг би розкривати істинне наставлення наших, як хтось вважає і каже «русско-культурних громадян», до цих питань на прикладах сотень і сотень живих свідчень, але хай на завершення прозвучить лише одне свідчення, лише рядки з одного листа — від росіянина Ю. Данилова з Києва: «Чо кається українського язика, то я считаю так: даже если бы всех украинцев выселили в Сибирь, а всех русских переселили в Украину, то и тогда язык в Украине должен быть один — украинский. Почему? Да потому, что это Украина — и этим всё сказано». Розуміє це Ю. Данилов, розуміє багато інших росіян та російськомовних українців. Варто, щоб і ви всі це зрозуміли, високі державні мужі!

Анатолій ПОГРІБНИЙ

МОВНО-ІНФОРМАЦІЙНІ ПРОБЛЕМИ ЗАГОСТРЮЮТЬСЯ

Питання інформаційної і, отже, національної безпеки держави тісно пов'язані зі станом мовної проблеми. Остання порізному розв'язується у різних політичних та багатомовних державах. Останнім часом все більшу увагу світової громадськості привертає впровадження у міжнародну практику поняття мовних прав людини, проблема формулювання й забезпечення яких знайшла своє відображення у цілому ряді міжнародних документів, зокрема таких як:

— Конвенція ЮНЕСКО проти дискримінації у освіті (1960);

— Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права (1966);

— Резолюція Європарламенту (1984), яка підтверджує право кожного індивіда на вільний вибір мови спілкування;

— Резолюція Європарламенту (1987), яка закликає розширити використання міноритарних мов у освіті, адміністрації й засобах масової інформації;

— Декларація Міжнародного симпозиуму з прав людини та культурних прав (1987), яка підтверджує право дітей на вивчення рідної мови та право дорослих на вільний вибір мови спілкування на будь-якому рівні, включаючи й офіційний;

— Конвенція ООН з прав дитини (1990);

— Принципи Європейської комісії з питань демократії через законодавство (1991);

— Декларація ООН на право осіб, що належать до етнічних, релігійних та мовних меншин (1992).

Вага та значущість мовних проблем у суспільних процесах дають усі підстави стверджувати, що мовна безпека є різновидом інформаційної безпеки держави.

Особливу роль у забезпеченні мовної

безпеки пов'язані з розвитком та поширенням татарської мови. Як зазначалося на міжнародній конференції «Крим-97» (Судак, червень 1997 р.), татарська мова є другою за своєю поширеністю на півострові після російської. Створено варіант кримськотатарської абетки, заснований на латинській графіці. Розвиваються кримськотатарські бібліотеки, культурні товариства, видавництва, навчальні заклади тощо. Зазначені процеси відбуваються на тлі помітних інтеграційних рухів у середовищі тюркського суперетносу, незважаючи на всю їх суперечливість та неоднозначність. Звертає на себе увагу і той факт, що діяльність у Криму, яка спрямовується на відродження кримськотатарської мови, ніяк не пов'язується із розвитком державної — української мови, зокрема навіть у планах немає створення українсько-татарських словників, принаймні такі плани невідомі. Отже, сподіватися на інтеграцію кримськотатарської громади до українського суспільства поки що немає серйозних підстав.

Очевидно, що зазначені питання потребують комплексного вирішення та відповідної законодавчої підтримки. Але само по собі мовне законодавство, проголошення тієї чи тієї мови державною або офіційною, введення до юридичного обігу поняття мовного суверенітету і т. ін. не можуть забезпечити виконання мовних обов'язків та забезпечення мовних прав.

Втім, без вирішення цих питань неможливе й розв'язання проблеми міжетнічної інтеграції, забезпечення моральної єдності українського суспільства. Мовна політика в державі повинна бути спрямована на те, щоб українцями відчували себе й представники національних меншин.

що їх інформаційну основу становлять потужні комп'ютерні словники.

Словникова проблема в Україні стоїть дуже гостро. Наведемо тільки один приклад. Видання в Росії великого академічного Орфографического словаря русского языка: 1986 рік — 23 та 24 видання (близько 400 тис. прим.), 1989 рік — 27 видання (300 тис. прим.), 1991 рік — 29 видання (300 тис. прим.) і т. д. Таким чином, бачимо, що правописний словник, який становить основу для діловодства, освіти і створення словників усіх інших типів, у Росії видається щорічно і великими накладками (понад 300—400 тис. прим.); 30 видань по 300—400 тис. прим. = 9—10 млн загального тиражу).

В Україні аналогічне видання — Орфографічний словник української мови обсягом близько 120 тисяч слів, створений спільно Інститутом мовознавства ім. О. О. Потебні, Інститутом української мови та Українським мовно-інформаційним фондом Національної академії наук України і виданий ще у 1994 році, після цього не перевидавався. І це відбувається на тлі значних змін в українському правописі та лексичі!

Ситуація з іншими лексикографічними працями аналогічна.

В Українському мовно-інформаційному фонді Національної академії наук України створено бібліографічну базу даних по словниках, які були видані у СРСР. У ній зосереджено близько трьох тисяч бібліографічних описів словників. Цікаво, що російська мова має вихід по словниках на 119 мов світу, а українська — лише на 15.

Створення словників традиційними методами, як відомо, — надзвичайно довгий і трудомісткий процес. Так, створення тра-

оскільки він започаткує практичне функціонування української мови (причому в нормативному, академічному варіанті) у середовищі ІНТЕРНЕТУ.

Наступний приклад — застосування комп'ютерної технології для створення тлумачного Словника української мови. Відомо, що саме фундаментальні багатотомні словники тлумачного типу вважаються найвищими досягненнями кожної національної лексикографії й набувають статусу національного надбання. Українська мова не виняток: 11-томний академічний Словник української мови, виданий протягом 70-х років (а робота над його створенням тривала фактично понад тридцять років і в ній брали участь два покоління українських мовознавців), становить цілу епоху у вітчизняній лінгвістиці й подає у цілісному вигляді усю систему української мови, яка склалася на той час. Але зрозуміло, що зазначений словник уже застарів і необхідна його нова версія. Вона особливо необхідна для розробки повного інструментарію засобів лінгвістичного забезпечення і передусім комп'ютерного семантичного словника, який буде покладено в основу всіх інтелектуальних українськомовних систем.

За традиційною технологією процес створення нового словника, навіть якщо використовувати комп'ютер як друкарську машинку, в оптимістичному варіанті розтягнеться не менш як на 10 років.

Використовуючи розроблену в Українському мовно-інформаційному фонді НАН України технологію, нову версію тлумачного Словника української мови обсягом приблизно 180—200 тисяч словникових статей можна створити всього за три-чотири роки. При цьому передбачається не тільки підготовка до традиційного видання, тобто створення оригінального макета словника, але і його варіант на оптичному CD-ROM диску,

а також он-лайнний варіант на відповідному WWW-сервері. Що стосується останнього, то демонстраційна версія існуючого Словника української мови вже створена у Фонді й розташована на WWW-сервері одного з мережевих українських провайдерів — фірми WEBBER. Крім значної економії коштів та часу, нова технологія, як бачимо, надає можливість одержання принципово нових інформаційних продуктів.

Особливої уваги у викладеному контексті заслуговує питання створення системи поширення українського інформаційно-культурного впливу. Зазначена система, на наш погляд, повинна ґрунтуватися на найвищому досягненні українського народу в духовній сфері — творчості Тараса Григоровича Шевченка та враховувати реалії формування світового інформаційного суспільства, оскільки система творів такого універсального генія як Т. Г. Шевченко є, безперечно, найкращим репрезентантом української ідеї, і подання її на сучасному рівні, досягне всьому світовому загалу, спроможне забезпечити своєрідний прорив інформаційної блокади України у сфері вищої духовної культури та відіграти роль інтегруючого чинника для всього українського суспільства.

З іншого боку, розвинення нових інформаційних технологій, насамперед електронних бібліотек, енциклопедій, музеїв дозволить подати у сучасних системах гуманітарних комунікацій найвидатніші приклади літературно-культурної спадщини України, насамперед архіви Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, експонати Національного музею Тараса Шевченка і т. д., привернути молодь до проблем інформатизації гуманітарної сфери, піднести статус україноорієнтованих мовно-інформаційних систем.

Микола ЖУЛИНСЬКИЙ

безпеки відіграє державна мова, вплив якої поширюється на всі аспекти громадського життя і яка, отже, є однією з визначальних ознак державності й чинників суспільної стабільності. Стан розвитку державної мови і ставлення до неї владних структур — не тільки свідчення культурного рівня та самоповаги держави, але й суттєвий фактор її інформаційної безпеки.

Проте впровадження української мови як державної (а тепер це набуло ще й конституційного статусу) ускладнюється через різні об'єктивні та суб'єктивні фактори, серед яких передусім слід відзначити зміни, що відбуваються в українській лексичі та правописі протягом останніх років.

Важливим чинником у соціолінгвістичних процесах стала й зміна статусу російської мови, яка раніше була офіційно мажоритарною. З прийняттям Конституції України (стаття 10) вона стала офіційно міноритарною, а фактично і досі залишається найпоширенішою та найуживанішою в Україні. Інформаційний бар'єр між українською та російською мовами, міжнародний статус російської мови та відомі історичні обставини її поширення і функціонування в Україні закликають до виваженого й продуманого підходу у розв'язанні мовної проблеми.

Особливо слід наголосити на регіональній мовній проблематиці, зокрема — проблемі кримськотатарської мови. Останнім часом у Криму активізувалися про-

Для цього, у свою чергу, необхідний ряд заходів, спрямованих на підняття статусу української мови, забезпечення її функціонування у всіх інформаційних середовищах, особливо — у середовищі комп'ютерних комунікацій, розробка міжмовних інтерфейсів, основним інструментом для чого повинна стати потужна державна словникова програма, створення національної комп'ютерної лексикографічної системи та національної лінгвістичної мережі.

Коли йдеться про застосування української мови у системі комп'ютерних мереж, то фактично єдиним серйозним українськомовним WWW-сервером залишається «РАДА» Верховної Ради України, що навіть не дозволяє трактувати цей факт як факт статистики. (У дужках зазначимо, що Російська енциклопедія інформації та телекомунікації ще у 1994 році давала дані з функціонування понад 30 мережевих лінгвістичних баз даних. У нас досі немає жодної.)

У 70—90-і роки для англійської та інших світових мов було створено велику кількість програмних засобів так званого лінгвістичного забезпечення. Серед них: текстові процесори та редактори; системи автоматичного виправлення помилок (Spellchkers); системи автоматичного пошуку інформації у природномовних текстах; системи автоматичного перекладу; системи автоматичного аналізу та вилучення знань з природномовних текстів.

Характерним для всіх цих систем є те,

диційними методами словника на зразок уже згаданого Орфографічного словника української мови, на думку фахівців, забрало б не менше 5 років. Завдяки використанню розробленої в Українському мовно-інформаційному фонді автоматизованої лексикографічної системи цей словник було створено всього за півроку — починаючи від початку роботи лексикографів і закінчуючи виходом сигнального примірника. Друге видання цього словника підготовлено взагалі за півтора місяці.

Принципово новий Орфографічний словник української мови, трудомісткість якого за нормативами становить 75 людино-років, був укладений колективом з п'яти фахівців усього за два роки.

Нині разом з Інститутом української мови та Інститутом мовознавства ім. О. О. Потебні під егідою Української національної комісії з питань правопису при Кабінеті Міністрів України практично завершено роботу над серією «СЛОВНИКИ УКРАЇНИ». Особливість цього проекту полягає у тому, що, крім випуску шести фундаментальних академічних словників у традиційній паперовій формі, всі видання серії будуть випущені на одному оптичному CD-ROM диску. Більше того, якщо власник цього CD-ROM диску матиме вихід в ІНТЕРНЕТ, то він одержить можливість увійти в он-лайннову словникову систему, яка буде розташована на відповідному WWW-сервері, і одержати додатки до словників, корекції та нові їх версії.

У чомусь цей момент буде історичним,

Розмірковуючи про долю української мови у третьому тисячолітті, не можемо не зосередити уваги на становищі нашої мови в останні роки тисячоліття другого. На жаль, мусимо відзначити, що це становище дуже далеке від нормального; воно не краще, а подеколи навіть гірше, ніж було за часів царської чи радянської імперії.

Безперечно, за часів царату було видано чимало указів, циркулярів, розпоряджень про обмеження функціону-

У ЯКІЙ ДЕРЖАВІ ЖИВЕМО?

вання, а то й про заборону української мови. Не було шкіл, не було університетів та інститутів з українською мовою навчання. Були зросійщені (сполонізовані, змадяризвані) великі міста. Але в цілому український народ від Сяну до Дону, включаючи заселені нашими земляками терени Кубані, Поволжя, Сибіру та Далекого Сходу, розмовляв своєю мовою. Ніхто не забороняв українцям уживати питомих українських слів чи висловів, ніхто не наказував наближати нашу мову до російської, польської, німецької чи мадярської.

За часів радянської імперії після тимчасової відлиги у вигляді українізації 20-х років розпочався не тільки зовнішній, а й внутрішній тиск на українську мову. Формально радянська Україна була державою («Живи, Україно, Радянська державо, Возз'єднаний краю навки віків», — співали в тодішньому гімні), але на практиці ознаки державності (гімн, герб, Конституція) були декоративними. Сфери вживання української мови ставали дедалі вужчі.

Внутрішній тиск на українську мову полягав у тому, що значна частина слів оголошувалася застарілою, діалектною, а то й націоналістичною. До вжитку рекомендували передусім слова, спільні з російськими, а суто українські лексеми відсували на другий чи третій план. Попри все це, ніхто не наважувався публічно, з офіційних трибун ганити українську мову. Кількість книжкової, журнальної, газетної українськомовної продукції набагато переважала російськомовну.

Тепер, у незалежній Україні (і це особливо прикро, образливо й дико!), коли українська мова має статус державної, на її адресу лунають лайки навіть від народних депутатів у стінах Верховної Ради. Один із так званих народних депутатів Кияшко, виступаючи на першій програмі Українського радіо у вересні 1998 року, заявив, що досі немає української літературної мови. Поміж кандидатів у президенти є такий собі пан Базелюк, який не визнає ні української мови, ні українського наро-

ду, як сумновідомий Валуєв, що заявляв, начебто «жодної української мови не було, немає і бути не може». Відмінність полягає в тому, що П. Валуєв був міністром внутрішніх справ Російської імперії в середині дев'ятого століття, а Базелюк зареєстрований (офіційно!) кандидатом на пост президента незалежної України наприкінці двадцятого століття.

Коли українська мова в жовтні 1989 року була проголошена державною в Українській РСР, то першим заговорив нею секретар ЦК Компартії України Володимир Івашко, за ним інші працівники ЦК та обкомів партії. Тепер комуністи України майже повністю ігнорують українську мову. У більшості вищих навчальних закладів України досі переважає мова колишньої метрополії, багато шкіл має статус українськомовних лише на папері.

Усі ці та численні інші неподобства можливі тільки з потурання владних структур, що ніяк не можуть чи не хочуть зрозуміти, на чолі якої країни вони стоять. Тож думаймо, якого президента нам обрати!

Олександр ПОНОМАРИВ

МОВНА СИТУАЦІЯ НА ВОЛИНІ Й ПЕРСПЕКТИВИ СОЦІОЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Останнє десятиліття в Україні позначене, як відомо, значною динамікою мовних змін. І на жаль, як це не прикро визнавати, — не завжди позитивних. Стан передінфаркту (за словами Ліни Костенко) має свою симптоматику й реальне підгрунтя. «Уможливили» такий стан відомі екстралінгвістичні чинники. І, зауважимо, не лише величезні руйнівні процеси в соціальному, політичному й економічному житті України. Не лише посилення мовного нігілізму громадян незалежної України (воістину: «Свої діти гірше ляха її розпинають»). А головне — відсутність належного державного й фахового захисту. Все це спонукає до невідкладного наукового вивчення та осмислення і реальних (а не паперових!) заходів щодо змін мовної ситуації в сучасній Україні, вироблення чіткої дійової (а не мертвонародженої, подібно до Закону про мови) державної мовної стратегії, яка формуватиме, регулюватиме й упроваджуватиме мовну політику з урахуванням специфіки всіх регіонів і, згодом, створить державні гарантії й забезпечить на ділі державний статус української мови у третьому тисячолітті.

Настав час конкретних справ, важкої чорнової роботи. Її початком, точкою відліку має стати вивчення мовної ситуації в конкретному регіоні, місті чи селі, позаяк вона, хоч і є своєрідним відзеркаленням мовних проблем у всій Україні, однак має свою специфіку, що обумовлено численними внутрішньомовними й екстралінгвістичними чинниками. Важливо враховувати й те, що будь-яка мовна ситуація завжди є результатом історико-динамічного процесу, з одного боку, і водночас початковим етапом для подальшого розвитку — з другого.

Загалом кажучи, мовна ситуація в сучасній Волині, на перший погляд, є втішеною й не викликає очевидного занепокоєння, на протилежність іншим регіонам. Бо, як відомо, Волинь належить до відносно (принаймні формально!) благополучного мовного регіону України, в якому українська мова є визначальною в усіх сферах життєдіяльності. Доповнимо наші теоретичні твердження мовою цифр: на Волині сьогодні є лише одна російськомовна школа і вісім змішаних (одна — у Нововолинську, дві — в Ковелі, решта — в Луцьку). Усі дошкільні заклади українськомовні, усі періодичні видання, за винятком однієї, — теж українсько-

мовні (принаймні за статусом). Водночас зауважимо, в області працює шість товариств національних меншин (два — польських, у недільній школі у трьох групах навчаються 72 учні), Товариство чехів і словаків «Матица волинська» (у недільній школі — 19 чол.), Товариство єврейської культури (у недільній школі вивчають іврит 22 чол.), Товариство німців Волині, Російська спілка Волині, незабаром буде зареєстроване Білоруське товариство в Ковелі. У гімназіях Луцька вивчається польська мова.

Мовна ситуація на Волині характеризується переважною диглосією, тобто функціональним розподілом двох основних форм існування української мови: літературної (з писемним і усним різновидами) та розмовно-побутової (інтердіалекту, який виник на ґрунті міських і територіальних діалектів). Обом цими формами, однак, володіють далеко не всі волинці (зокрема різним виявляється рівень знань і володіння літературною мовою).

Визначальною для Волині, на жаль, є активізація в останні роки суржику, що є своєрідним «підсумком» донедавна виправданій державою російсько-української двомовності.

На мовній ситуації сучасної Волині загалом та її міст зокрема суттєво позначилися: 1) невмотивовані міграційні процеси, пов'язані з переселенням робітників із Росії після відкриття різних промислових об'єктів у 70—80-х роках; 2) географічне розташування і насамперед — близькість до Польщі; 3) вплив найрізноманітніших говірок України.

І хоча волинські міста традиційно вважаються в офіційному спілкуванні одномовними, а українська мова переважальною, однак уже навіть перші соціолінгвістичні дослідження, які проводяться лабораторією соціо- та етнолінгвістики, створеною на кафедрі історії та культури української мови Волинського державного університету імені Лесі Українки, стверджують непевність мовної ситуації. Інакше кажучи, благополуччя є лише видимим, а не реальним, бо, кажучи словами Лесі Українки: «У нас велика біда, що багато людей думають, що досить говорити по-українськи (а надто вже коли писати децимо), щоб мати право на посаду патріота, робітника на рідній ниві, чоловіка з певними переконаннями і т. п. Така легкість репутації приманює многих. Ще тепер можна почути таку

фразу: «Як се? от Ви казали, що NN дурень і тупиця, а він так чудово говорить по-нашому!». «Говорить по-нашому» — се вже ценз! А послухать часом, що тільки він говорить по-нашому, то краще, якби він говорив по-китайськи» (до М. Драгоманова, 1894). Як сучасно звучать сьогодні ці Лесині слова!

Нас насторожує насамперед те, що державна мова не стала дотепер засобом спілкування багатьох працівників охорони здоров'я, органів правосуддя, Міністерства внутрішніх справ, Служби національної безпеки тощо. Українська мова поки що не є мовою повсякденного вжитку й у військових частинах Луцька. До того ж, знання мови не враховується при прийнятті на жодну посаду. Зауважимо, що потепління й зацікавлення згаданих соціальних груп мовців українською мовою, яке спостерігалось у минуле п'ятиліття, помітно згасає. І це не може не хвилювати. А тому всі ці проблеми стали не лише об'єктом наших соціолінгвістичних досліджень, а й телевізійних дискусій (третій рік на Волинському телебаченні у прямому ефірі існує передача «Мова наша калинова», яку ми проводимо разом із заслуженою артисткою України Галиною Кажан).

Пройдіть вулицями волинських міст — і вас прикро вразять чужомовні ергоніми, що ростуть, мов гриби після дощу.

А яких жнів чекають, коли малюкам у театрі прищеплюють неприйнятні для української мови «оскомні»: *пріймати участь, так, вірно, товаришом* (вистава «Стережись лева»); *коротше кажучи, кусок торта, потолок, аяюшки, кошкі-мишки, катлети, страшний* («День народження кота Леопольда»).

Дотепер волинське керівництво їздить у Київ, у них, як завжди, нічого нового. Вони все ще рахують, замість того, щоб мати на решті власну думку, ставлять запитання, роздають завдання і проводять міроприємства. А ще — багато з них ніяк не можуть ні вимовити, ні провідняти правильно жодного числівника. Воїстину, кажучи словами І. Карпенка-Карого, «неграмотні грамотії». А що вже доводиться терпіти в Луцьку бідній гривні (нема гривнів, де гривна — чого тільки не почуєш у волинських крамниціях). Зрештою, вона нетипова для Волині (як і для України загалом): у нас дотепер суцільний «рубльовий» простір. Невпорядкованою і неунормованою

(попри всі відомі зусилля міськради) залишається навіть у Луцьку сфера приватних (і офіційних) оголошень та реклами. Абсолютно безконтрольно є система вивісок, цінників у крамниціях, барах, на авто- і залізничних станціях, у перукарнях тощо. А про етикет у міському транспорті, очевидно, й згадувати неварто. Система їх упорядкування, пропонована нами неодноразово, дотепер нереалізована.

Поза увагою місцевої влади і фахівців залишається мовна поведінка осіб, які є «візитною картою» нашого міста: працівників залізничного й автовокзалів, водіїв автобусів, тролейбусів та маршрутних таксі, провідників у поїздах, а також тих, із ким доводиться спілкуватися лучанам найчастіше, — продавців, лікарів, працівників соціальної сфери, служби зв'язку, державних службовців.

Не менше тривожить і мова волинської, за статусом українськомовної, преси. В останні роки все частіше з'являється російськомовна реклама, програма передач російських каналів в основному подається російською мовою (хоча з польської чи німецької — перекладається). У мові преси активізувалися просторічні одиниці, жаргонізми. Спостерігається, до того ж, посилення мовної агресії, зокрема в заголовках статей, у номінаціях ідеологічних супротивників (наприклад, у газеті «Радянська Волинь» зафіксовано кілька десятків назв із негативною конотацією щодо представників правого крила: бандократи, трубадури капіталістичного раю, націонал-шахраї, нова українська шляхта, перевертні, комунанти, скоробогатки, націонал-екстремісти, політичні донжуани і т. ін.)

А отже, настійно відчувається потреба фахового системного регулювання мовного життя області, зокрема в офіційному спілкуванні, в різних побутових сферах. На часі створення спільної програми, завдяки якій було б з'ясовано реальну мовну ситуацію в області, а на її основі розроблено мовну політику в області у третьому тисячолітті. Саме над цим працюють спільно відповідні комісії облдержадміністрації і мовознавці Волинського державного університету імені Лесі Українки. Власне це й стане одним із гарантів поліфункціонального вияву державної української мови в області в наступному тисячолітті.

Світлана БОГДАН, м. Луцьк

МИ — СВИДКИ ПАРАДОКСІВ?

Напередодні третього тисячоліття у нашій державі відбулися неабиякі події: футбольна збірна України перемогла збірну Росії, Кличко побив чорношкірого американця, з першого у світі морського космодрому запущено українську ракету «Зеніт». Україна перебуває серед восьми країн світу, які будують літаки, і вона збудувала найновіший і найкомфортабельніший АН-140, показавши цим, що може і на що спроможна. У день Покрови Україна стала тимчасовим членом Ради Безпеки Об'єднаних Націй.

Наш народ показав і показує всьому світові свій колосальний потенціал і неперевершений талант. Але, скажіть мені, для кого і для чого цей наш потенціал і цей наш талант?

Це так, у чомусь ми злітаємо до космічних висот, а в чомусь, не менш важливому, ми проявляємо нашу непростиму бездарність.

Ми стали свідками дивного парадоксу нашого часу: з одного боку, утверджуємо нашу державність, а з другого — власними руками перетворюємо наш народ у національно безлику масу, без власної мови і культури. На наших очах, при підтримці владних структур і засобів масової інформації, відбувається процес кобзонізації і кавенізації української культури.

Для різних прибуд створюються всі умови, щоб вони проголошували з екранів наших телевізорів «Я с вами, ребята», приходьте на мої виступи. Але в нашій державі таких умов не створено ані для Євгена Дударя, ані для Павла Глазового...

Окремі антинаціональні і антиукраїнські сили посягають уже не на нас, національно і світоглядно сформованих, а на душу наших дітей. Подивіться дитячу програму на державному каналі УТ-1 «Вечіря казка», де постійно й безсвісно українськомовні ведучі з гарною усмішкою запрошують наших дітей до російських мультиків, так якби наших, українських, нема, і чого ще кілька років тому в нас не було. І що ця програма пропонує українській дитині, майбутньому будівничому нашої держави? Від неї не хочуть багато, хочуть лише, щоб вона стала байдужою до своєї рідної мови і культури, щоб вона стала слухняним громадянином національно безликої держави. І така національно безлика держава, яка сьогодні в нас будується, влаштовує і цілком влаштуватиме багатьох, хто так чи інакше дорвався до влади.

Недавно ми з дружиною повернулися з поїздки до Закарпаття і Львова. В Ужгороді й Мукачевому у 27 кіосках і на розкладках, які оглянули, не знайшли жодної київської або львівської української газети, але зате побачили київські російські часописи «Комсомольскую правду», «Известия», «Факты», «Бульвар» і багато інших. Серед 50—60 російських найменувань ми знайшли тільки по 2—3 локальні газети.

Нас приголомшив Львів, цей бастион українського націоналізму і української національної свідомості. У жодному кіоску тут не було не те що «Літературної України», але й державою видаваних газет «Голос України» чи «Урядовий

кур'єр». Тут, де зароджувався український націоналізм, ми не побачили ані націоналістичного «Шляху перемоги», ані націоналістичного «Українського слова». А ми їх шукали.

І тільки «Шляху перемоги» випадково знайшли на розкладках неподалік пам'ятника Шевченкові.

І, скажіть мені, що з того, що в Західній Україні при владі українські націонал-демократи, коли в тій же Західній Україні на очах тієї ж нібито української влади під прикриттям синьо-жовтих прапорів відбувається процес планової і посиленої рерусифікації нашого народу, процес кобзонізації нашої культури, триває планова, послідовна і добре оркестрована політика обездуховлення нашого народу.

Я особисто був співучасником двох спроб донести до владних структур інформацію про цей жалюгідний стан у нашій державі, думаючи, у своїй наївності, що вони про це не знають. Мене особисто навіть приймали на розмову, уважно вислуховували, гарно посміхалися і співчували, і на цьому все закінчувалося.

Сьогодні я можу сказати з повною відповідальністю, що наші прохання, наші протести, наші благання, наші переконування нічого не дали й не дадуть так довго, як довго владні структури не схочуть цього чути і як довго виконавча і законодавча влада будуть інертні й індіферентні до українських національних справ і як довго вони сприятимуть поширенню російської мови і культури в нашій державі.

Ситуацію цю ми зможемо змінити лише тоді, коли патріотичні промови на таких форумах, як сьогоднішній, змінимо на конкретну працю.

І я запитую всіх нас, зібраних сьогодні ось тут, невже ми всі — і «Прогресист», і Конгрес української інтелігенції, і Спілка письменників, і українські часописи та видавництва, і сотні громадських організацій — невже ми настільки бездарні й недолугі, що неспроможні і нездатні спільними зусиллями організувати у кожному місті України хоч один кіоск і хоч одну книгарню з українськими виданнями, хоча б такі, як у Києві книгарня «Наукова думка» або у Львові книгарня НТШ?

В Ужгороді і Львові нема українських київських газет тому, що їх туди не привозять, але російські туди надходять масово. Скажіть, будь ласка, хто і чому не доставляє в українські міста українських газет і книжок? Подумаймо лише — в Українській державі, у її західних регіонах (я й згадувати не буду про наші східні і центральні регіони), так, у цих західних регіонах, де нібито українська влада, — в українських кіосках і в українському продавця не можна купити української газети, але зате скільки завгодно російських газет і книжок.

Скажіть, будь ласка, хто ж ця влада і що це за влада, для кого вона і для чого вона, невже вона служить нашому народові?

Якщо не закасаємо рукавів і якщо не візьмемося не завтра, у третьому тисячолітті, а вже сьогодні до конкретної праці, якщо не перетворимось із професійних і вічних нарікальників у ділових і конкретних людей, якщо нашу бездарність будемо прикривати патріотичними промовами і кличами, тоді всі ми разом і кожний з нас окремо є і буде співвідповідальний за цей наш непростий стан української мови, української культури і української духовності в державі, яка зветься українською.

Наше видавництво «Смолоскип» у конкретній праці готове взяти якнайактивнішу участь.

Осип ЗІНКЕВИЧ,
директор видавництва «Смолоскип»

В Україні, крім називного (титульного) народу, проживають ще 126 етнічних груп (нацменшин). Проте, на відміну від Росії, Афганістану, Швейцарії та інших подібних країн, Україна не багатонаціональна держава, а держава з багатонаціональним населенням (М. Скрипник, І. Дзюба). Етнічні групи в Україні є з походження не автохтонними, а «напливовими».

Українцям не властива «одраза до чужих облич» (М. Костомаров) і до чужих мов. Навіть автор гасла «Україна — для українців!» М. Міхновський у своєму проекті Конституції самостійної України (1900) писав: «Українська мова — офіційна, всі інші мови — вільні». Це демократична, цивілізована позиція. Українці не відчують потреби мовної гомогенізації, отже, й асиміляції неукраїнців. Звинування в тому, що українці в Україні хочуть зайняти таке ж становище, яке мали росіяни в СРСР

Рівненської областей, Північної Буковини і Закарпаття;

— удержавлення російської мови в Україні було б законодавчим закріпленням результатів «політики доконаних фактів» — політики винищення, депортації, винародовлення українців і заселення України неукраїнцями;

— надання державного (офіційного) статусу мові однієї з етнічних груп було б виявом нерівноправності й пониження гідності інших етнічних груп України;

— визнання в Україні російської мови державною (офіційною) призвело б у кращому разі до «квебекизації» країни, а в гіршому — до подій балканського чи афганського зразка;

— аргументи на кшталт того, що росіяни у нас 22 відсотки, що російською писали Т. Шевченко і Є. Гребінка, що ї хочуть зробити в Україні іноземною, що російська мова — це роля, а українсь-

БАГАТОМОВНІСТЬ І ПРОБЛЕМА ЄДНОСТІ НАЦІЇ

(П. Толочко), безпідставні хоча б тому, що українці не завойовували чужих країв, нікого не приєднували до своєї держави й не були господарями на чужих землях. Навпаки, за межами України сьогодні опинилися великі масиви споконвіку заселених українцями земель (Лемківщина, Мараморочина, Стародубщина, Берестейщина та ін.). Українці — не змішаний етнос-хімера, котрий не може жити інакше, ніж смочучи кров з інших, чистих етносів (Л. Гумільов). Наш народ не має наміру чинити те, що чинили з ним на його ж землі у Росії, Польщі, Румунії, Угорщині.

Мова кожної етнічної групи України є часткою мовно-культурного багатства нашої держави. Втрата рідної мови провадить до спіднення, деморалізації, втрати відчуття межі між добром і злом (О. Потебня). Це, зокрема, можна потвердити статистикою щодо кількості російськомовних і неросійськомовних злочинців, маргіналів, людей соціального дна в Україні.

Не існує німих держав, бо кожна з них мусить виконувати свої внутрішні й зовнішні функції якоюсь мовою. Здебільшого це мова називного народу. В Україні, де українці становлять 72,7 відсотка населення, державною, за Конституцією, є українська мова.

Вимоги надати в Україні статус державної (офіційної) російській мові є не лише безпідставні, а й аморальні:

— росіяни не є в Україні автохтонами, отже, не можуть бути співдержавною нацією;

— російська етнічна група в Україні сформувалася без приєднання до України російської етнічної території;

— порівняно високий відсоток росіян в етнічній структурі України є результатом політики геноциду, етнотициду і лінгвоциду Росії-СРСР щодо українців та інших неросійських етнічних груп України. Якщо 1926 року в УРСР один росіянин припадав на 8,7 українців, то 1989 року — тільки на 3,3. І це після приєднання Галичини, Волинської і

ка — лишень акордеон і т. п., — не є переконливими, тому що, наприклад, відсоток росіян у Латвії удвічі вищий, ніж в Україні, І. Франко й О. Кобилянська писали і по-німецьки; російська мова для неросіян України справді іноземна, як для росіян України угорська, польська чи гагаузька, а щодо порівняння з муз-інструментами, то дивно, чому це нардеп Алексеев узяв зарубіжні, а не вітчизняні та не порівняв російську мову з балалайкою, а українську з бандурою.

Міцна, авторитетна держава, сконсолідоване суспільство неможливі без високорозвиненої мови, що функціонує у всіх галузях їхньої внутрішньої і зовнішньої життєдіяльності. Стан національної (державної) мови засвідчує рівень культурно-цивілізаційного розвитку країни. Тому українська мова в Україні повинна мати патріотичну підтримку держави. Це не є намагання узяти «історичний реванш» за кривди, як пише нардеп Алексеев, а нормальною мовною політикою, що цілковито відповідає стандартам політики національних інтересів і яку провадять, наприклад, Франція, Польща та інші демократичні держави. Пріоритетна підтримка має надаватися також мовам тих етнічних груп, які в Росії-СРСР були об'єктом національного гноблення, етнотициду й лінгвоциду. Передусім це стосується груп, що не мають підтримки, як, скажімо, поляки, угорці, німці, з-за меж України.

Високоінформативна, поліфункціональна, престижна мова Української держави (української політичної нації) буде не тільки засобом консолідації українського суспільства, а й потужним забором проти винародовлення української етнічної нації (українців світу), що теж сприятиме економічному процвітання й міжнародному авторитету України.

Я. РАДЕВИЧ-ВИННИЦЬКИЙ
м. Дрогобич

Юля Футей, наймолодша учасниця Форуму

НІХТО, ОКРІМ НАС САМИХ!

Вітаю учасників форуму зі святом Покрови, з 57-ю річницею створення Української Повстанської Армії, що назавжди залишиться в історії полум'яним прикладом героїзму та самопожертви.

Дозвольте також привітати з триумфом нашої футбольної збірної у Москві, де навіть традиційні російські гасла уболівальників «Бей хохлов, спасай Россию» не допомогли російській збірній здобути перемогу. А також зі ще однією спортивною подією — підтвердженням Віталієм Кличком титулу чемпіона світу з боксу. Все це — могутні рушії у вихованні національної свідомості та національної гідності.

Що ж робиться владою для розвитку і підтримки української мови, культури нині, з чим ми підемо у третє тисячоліття?

По-перше, повне потурання проросійській політиці, ігнорування статусу української мови, що неминує призведе до денационалізації культури. А без національної культури, без національної держави — не існує. Без мови неможливо вся духовна надбудова нації.

Тому вороги української нації на вищих щаблях влади все роблять, щоб послабити Україну, позбавляючи її національної культури. Вони високо підносять ідею двомовності (а чому б не тримовності — в Україні живуть же не тільки українці з росіянами), поважаючи волаючи про насильницьку українізацію та «притеснення русских» (погодьтесь, українізувати можна Москву чи Самару, та ніяк не Україну).

У той же час цифри та факти переконливо доводять, що проводиться політика русифікації. Поступово зникають відкриті на початку 90-х українськомовні патріотичні видання; чиновники, почавши було вивчати державну мову, знову переходять на «общепринятій»; з Верховної Ради України лунає вимога до міністра, доповідачів українською мовою перейти на російську, мовляв, «и вам легче, и нам понятней». Ні, попри всі намагання цих «державників», Україна більше не піде в обійми нашого східного сусіда, пам'ять і кров тисяч полеглих за волю, за нашу культуру не дозволять Україні зникнути безслідно.

Не буду голосливо, перейду до конкретної теми. Моя батьківщина — Канів. Одне з наймальовничіших і найдавніших міст України, свята земля, що береже вічний сон безсмертного Кобзаря.

Тому закономірно, що у ХХ столітті радянська влада зробила все, щоб розчинити значущість Канева. Не випадково тут було побудовано Канівську ГЕС. На її спорудження з усіх куточків Радянського Союзу з'їхалося понад 10 тисяч фахівців, після чого населення збільшилось з 7,5 тисячі до 32 тисяч чоловік, які розчинили в собі корінне населення міста, що сприяло русифікації. Після закінчення будівництва, щоб зберегти робочі місця, було створено завод-гігант військово-промислового комплексу «Магніт», який після здобуття незалежності зазнав краху, внаслідок

чого тисячі людей втратили робочі місця, що призвело до зuboжіння населення та непопулярності ідеї незалежності.

Щодо культурного життя. У місті функціонує 6 загальноосвітніх шкіл. Російська мова ще збереглась у 2-х із них у старших класах; молодші класи у всіх школах було переведено на українську мову навчання, за винятком однієї, де було створено російськомовний клас, за бажанням батьків.

Сільських шкіл у районі 28 (із них 4 початкові, 11 загальноосвітніх І—ІІ ступенів, 13 загальноосвітніх І—ІІІ ступенів. Усіх їх повністю переведено на українську мову навчання, російська викладається тільки факультативно.

Учительські кадри поступово оновлюються молодими високоосвітніми фахівцями. У місті є школа-ліцей; у районі функціонують школи з поглибленим вивченням мови та літератури, історії України. Є школа-родина, де проводиться національно-патріотичне виховання дітей. На базі її створено хор «Родина», фольклорний ансамбль «Троїсті музики», вихованці цих шкіл — учасники конкурсу «Село моє, для мене ти — єдине». Підготовлено кмінати народознавства та «Українські світлиці». У місті та районі діє 42 бібліотеки, фонди яких, на жаль, нечисленні, дуже повільно оновлюються. У переважній більшості книги старі за тематикою, російськомовні.

Майже всю місцеву інтелігенцію влада записала до номенклатурної «Просвіти», створеної на противагу справжній «Просвіті». Тому, як це не дивно, в місті існують дві «Просвіти».

Щодо духовного, релігійного життя Канева, то у місті й районі діють 20 громад УПЦ МП, яку підтримує влада. Навіть старовинна реліквія Канева — Успенський собор перебуває в руках неукраїнської церкви. В місті функціонують численні релігійні конфесії: баптистів, адвентистів, євангельських християн, які проповідують святе письмо не українською мовою, що не сприяє становленню мови як державної. Проте цього року створено три громади УАПЦ (2 в місті, 1 в районі). Хоча постійно з боку настоятеля церкви УПЦ МП лунають звинувачення та обливання брудом настоятеля Автокефального церкви.

Сьогодні Канівський самодіяльний хор перебуває на гастролях у Франції, національно-патріотичне виховання впроваджується в освіту молоді. Діють осередки Руху та ХРП, інших національно-патріотичних формувань, посилює роботу «Просвіта» на противагу численним осередкам прокомуністичного спрямування.

У Каневі споруджено перший в Україні пам'ятник В. Чорноволу. І ми повинні назавжди усвідомити, що України нам ніхто не збудує, окрім нас самих. Робімо Україну кожен навколо себе. Слава Україні!

**Аліна ШУЛЬГА,
учениця СШ № 4, м. Канів**

ЗАЯВА

учасників Всеукраїнського форуму
«Українська мова й українська культура у третьому тисячолітті»
з приводу агресії Росії проти Чечні (Республіка Ічкерія)

16 жовтня 1999 р.

м. Київ

Російська Федерація розпочала нову агресію проти Чеченської Республіки. Сотні мирних жителів гинуть у результаті бойових дій російської армії, тисячі чеченців, залишившись без домовок, вимушені шукати притулку в сусідніх державах.

Війна, нав'язана народу Чечні, носить суто політичний характер. Боротьба за владу триває. Москва не зупиняється ні перед чим, аби зберегти свої «непохитні» кордони, використовуючи для цього усі можливі засоби, в т. ч. і війну, не враховуючи права кожної нації на самовизначення. Ще й досі існує догма «єдиного й неделимого государства».

Намагаючись варварськими методами відновити сферу впливу Москви на теренах колишнього Радянського Союзу, проімперські сили Росії запускають процес розпаду самої Російської Федерації. Звинувачення народу Чечні в організації терактів на території Росії є не що інше, як провокація російських спецслужб.

Те, що відбувається зараз у Чечні, турбує нас і не може не хвилювати сусідні з Росією держави, усю світову громадськість, включаючи ООН. Ми не можемо стояти осторонь, спокійно спостерегаючи за розвитком подій у Чечні, адже це геноцид щодо цілої нації.

Саме тому ми, учасники Форуму, вимагаємо від уряду Російської Федерації припинити масові вбивства на Кавказі.

Звертаємося до Президента України, Верховної Ради з закликом дати оцінку актові агресії на державному рівні та виступити з ініціативою про створення міжнародної комісії по розслідуванню злочину проти народу Чечні.

ЗАЯВА

учасників Всеукраїнського форуму національно-демократичних сил
«Українська мова й українська культура у третьому тисячолітті»

16 жовтня 1999 р.

м. Київ

Учасники Форуму звертають увагу української громадськості на те, що деякі кандидати у Президенти України висунули у своїх програмах ворожі для України завдання і втілюють їх уже сьогодні на практиці. Йдеться насамперед про плани приєднання України до якогось «слов'янського союзу» чи «возродження союзу братських народів». Насправді під цими гаслами маскуються наміри російських шовіністів та власних новітніх яничарів відновити російську імперію з центром у Москві. «Слов'янський» чи «братський союз» — це крок до ліквідації української незалежності.

Деякі кандидати обіцяють зробити російську мову другою державною. Президент України виступає проти «насильственной украинизации», дає дозвіл на складання російською мовою іспитів до вищої школи. Таким чином порушується ст. 10 Конституції України.

Національно-демократичні сили закликають український народ голосувати на виборах лише за того кандидата, який чітко стоїть на позиціях державної незалежності України, відстоює курс на втілення української національної ідеї.

Націонал-демократи підтримують того кандидата в Президенти, який:

1. Послідовно виступатиме проти втягування України в ту чи іншу форму колишнього Союзу.
2. Проголосить курс на українське національне відродження, забезпечить українській нації її самобутню роль у світовій спільноті, а українській культурі — належне місце у світовій культурі.
3. Гарантуватиме пільгове оподаткування та іншу фінансову підтримку розвитку українського національного інформаційного простору, української культури, української освіти, виданню українськомовної друкованої, відео- та аудіопродукції, створить вертикаль державної влади на всіх рівнях для контролю за впровадженням української мови як державної в усі сфери суспільного життя.
4. Здійснюватиме кадрову політику, орієнтовану на залучення компетентних українських патріотів на відповідальні посади на всіх рівнях державних владних структур, які забезпечать розквіт економіки, культури та поліпшення життя народу.
5. Підтримуватиме курс на виховання молоді в дусі українського патріотизму та сприятиме створенню Єдиної Помісної Української Національної Церкви.
6. Виступатиме проти зміни Конституції. Учасники Форуму, зокрема, одностайно зазначили, що створення двохпалатного парламенту є антиконституційним і спричиниться до розколу суспільства та руйнації Української держави, її правового поля.

УХВАЛА

Всеукраїнського форуму національно-демократичних сил
«Українська мова й українська культура у третьому тисячолітті»

16 жовтня 1999 р.

м. Київ

Учасники Форуму з боєм відзначають, що за роки незалежності українська мова та українська культура не зайняли належного місця в державі як основа духовного життя українського народу.

Особливо небезпечна ситуація склалася в інформаційній сфері. Загальна тиражність українськомовних газет понизилася до 4 відсотків, а на недержавних каналах 90 відсотків панує виключно російська мова.

Потік преси та книжок з Росії не має жодних перепон. Податкове законодавство українській книзі не сприяє і не захищає її.

Вища школа, зокрема технічні ВНЗ, за невеликим винятком, продовжує русифікацію українських студентів.

Спорт, комерція послугуються переважно російською мовою. Деякі найвищі посадові особи в Україні, частина державних службовців порушують ст. 10 Конституції України.

Форум ухвалює:

1. Основним завданням національно-демократичних сил України є:
 - активна діяльність, спрямована на консолідацію українського суспільства та українське національне відродження;
 - активна боротьба проти втягування України в ту чи іншу імперську структуру;
 - послідовне проведення роботи стосовно пільгового оподаткування та фінансової підтримки розвитку українського національного інформаційного простору, української культури, освіти, видання українськомовної друкованої, відео- та аудіо продукції; створити вертикаль державної влади на всіх рівнях для контролю за впровадженням української мови як державної у всіх сферах суспільного життя;
 - домагатися залучення компетентних українських патріотів на відповідальні посади на всіх рівнях державних владних структур, які забезпечать розквіт економіки, культури та поліпшення життя народу;
 - проводити послідовну політику щодо виховання молоді в дусі українського патріотизму та сприяння створенню Єдиної Помісної Української національної церкви.
2. Форум одностайно засудив як провокаційний та антиконституційний задум щодо створення двохпалатного парламенту, що стане причиною розколу суспільства та руйнації Української держави.
3. Подбати про створення у столиці держави Пантеону Слави, де б були перепоховані великі сини України.

ДО УВАГИ УЧАСНИКІВ ФОРУМУ

Центральне правління Всеукраїнського товариства «Просвіта» вирішило випустити окремим виданням матеріали форуму «Українська мова й українська культура у третьому тисячолітті».

Отож, закликаємо всіх просвітян надсилати свої статті, тексти виступів, свої дослідження, роздуми і спостереження на адресу: Київ-1, Музейний завулок, 8, редакція газети «Слово Просвіти».

РУЙНАЦІЯ ДУХОВНОЇ СФЕРИ ЖИТТЯ

На урочистих зібраннях, творчих вечорах, під час проведення різноманітних форумів з трибун нерідко можна почути слова про те величне значення, яке мала земля Черкащини в історії народу України — давньоруська земля поляня, головного східнослов'янського племені, навколо якого формувалася наша перша держава. Центр українського козацтва, перший його головний осередок, основа для формування держави козацької. Земля, де народилися і знайшли свій останній притулок отці-засновники сучасної української нації — Богдан Хмельницький і Тарас Шевченко. «Ясні зорі, тихі води», «садок вишневий коло хаги»...

Таке уявлення про нашу Наддніпрянщину, напевне, мають лише ті, хто жодного разу в житті не мав нагоди відвідати цю «Мекку українства». А ті, хто приїздить сюди побачити «справжню, матірню Україну»? Що вони тут бачать? Майже цілком зросійщена, а краще сказати, космополітична молодь, зруйновані національні традиції, цілковите невігластво людей у всьому, що стосується історії рідного краю.

Черкащина, здається, більшою мірою пережила ту глибоку культурну катастрофу, жертвою якої стала вся Україна. Досліджуючи її історію, важко позбутися враження, що руйнування духовної і душевної сфери життя нашого народу було наче спеціально продумане, сплановане і реалізоване якоюсь темною надприродною силою.

Культурне зростання, духовний розвиток, саме існування нації, по суті, є наслідком постійної плідної співпраці народу і його творчої активної частини, яку тепер часто називають «елітою», «інтелектуалами», «суспільною верхівкою», а раніше йменували просто інтелекцією. Народ стихійно виробляє якусь ідею, інтелекція її підхоплює, творчо і теоретично опрацює і робить тим ідеалом, який згуртовує народ, перетворює його на націю. За що ми всі, праві і ліві, «східняки» і «западенці», багаті і бідні, любимо і цінуємо Тараса Шевченка? За те, що він був першим, хто глибоко усвідомив «душу народу» — стихійно вироблені народом уявлення про свою історію, культуру, традиції, інтереси, творчо осмислив їх, підняв на високий професійний рівень.

Що, по суті, треба зробити для того, щоби духовно знищити цілий народ? Необхідно якимось чином зупинити роботу його «фабрики ідей», розірвати творчу співпрацю народу і його інтелекції, нав'язати широкому загалу послуги чужих, іноземних виробників «духовної продукції». Що й було зроблено.

Національно мисляча інтелекція, починаючи від письменників і закінчуючи сільськими вчителями, протягом тридцяти років була усунута як не фізично, то морально. А ті, хто спромігся пережити репресії та голод, загинули чи опинилися за кордоном під час Великої Вітчизняної війни.

Паралельно йшло тотальне знищення українського духовенства, знов таки починаючи від митрополитів і закінчуючи сільськими парафіяльними священниками. Нині на небесах моляться Богу за нас сотні святих мучеників за віру: уже сьогодні канонізовано більше 100 новомучеників черкаських, знищених сталінським режимом.

Але творча снага народу полягає в тому, що він завжди знаходить у собі сили замість загубленої «еліти» народжувати нову, не менш плодотворну. Так було в нас на початку XVII століття, коли місце спольщених «руських» князів посила козацтва. Так було і наприкінці XVIII століття, коли на уламках зруйнованого козацького устрою нова українська інтелекція започаткувала могутнє національне відродження. Щоби не допустити повторення цього процесу в тридцятих роках нашого століття, треба було зробити народ творчо нездатним. А найпростіший спосіб досягти цього — прищепити думку про непотрібність і шкідливість самого націотворення.

Обставини склалися так, що денационалізаційні процеси розгорталися в Україні начебто самі по собі, майже без стороннього впливу.

У такій багатонаціональній державі, якою був Радянський Союз, організувати вищу освіту із сотень спеціальностей на всіх національних мовах було неможливо, а отже, більшість вузів мусила застосовувати загальнозрозумілу російську мову. Як наслідок, вступити до вузу більше шансів мав той, хто навчався в середній школі російською мовою, а отже, попит на національні школи об'єктивно ставав невеликим. Наявність спільної політичної й економічної системи робила непотрібним ведення виробничої та будь-якої документації національними мовами. Спільний інформаційний простір стимулював ведення теле- і радіомовлення, створення кінофільмів тощо російською мовою. Зростання міграційних процесів призводило до необхідності створення мігрантам комфортних умов на новому місці проживання: у спілкуванні з ними оточення переходило на загальнозрозумілу російську мову, що робило вивчення ними національної мови практично непотрібним. Велика кількість міжнародних шлюбів призводила до того, що спілкування в змішаних родинах велася загальнозрозумілою російською мовою.

Отже, сама наявність багатонаціональної радянської імперії створювала практичну, об'єктивну необхідність національного нівелювання населення, і перспектива створення в майбутньому «нової історичної спільноти — радянського народу» була не такою вже фантастичною, як тепер іноді здається.

Як наслідок, український народ народжував інтелекцію, пристосовану до нових «інтернаціональних» умов, а нова інтелекція несла народі свої «інтернаціональні» ідеї.

Як показує світова практика, «інтер-

національна», виокхана на так званих «загальнолюдських цінностях» культура, культура, яка не має глибокого національного підгрунтя, не спирається на національні традиції, ментальність, фольклор, не є плідною, народжує лише поверхові культурні форми.

Що принесли Україні русифікаційні процеси? Усі покинули читати Шевченка і перейшли на Пушкіна? Змінили Панаса Мирного на Льва Толстого? Аж ніяк. Українське полишили, а російського не навчилися: творити в рамках набутої культурної традиції, набутою мовою завжди важче, ніж своєю рідною, а отже, йшов процес поступового згасання самого творчого потенціалу нації. Ці процеси разом із систематичним «вимиванням» талантів із українського середовища до московських театрів, інститутів, майстерень настільки знекровили професійну українську культуру, що вона ще якось зберігалася лише в межах двох своєрідних резервацій: фольклору та складної для розуміння простого читача елітної літератури. Україна ставала типовою провінцією.

На жаль, після набуття Україною незалежності ситуація мало змінилася на краще. Відсутність продуманої національної політики, хитання влади між українськими незалежницькими і радянськими традиціями, сприяння збереженню так званого «спільного інформаційного простору» призводять до того, що денационалізаційні процеси в Україні, і зокрема у нас на Черкащині, активно продовжуються. Особливо це помітно у комерційній сфері: всі без винятку фільми, які продаються в нашому обласному центрі, зняті або дубльовані російською мовою; кількість аудіокaset російських виконавців явно перевищує кількість українських.

Більше і гірше того, до старих денационалізаційних процесів додалися і нові, ще небезпечніші.

«Радянський патріотизм», розширення рамок патріотизму зі свого власного народу до загальнорадянської спільноти, по суті, був специфічною формою всесвітніх процесів глобалізації, що охопили нашу планету в ХХ столітті. Нівелювання всього національного, перехід до інтернаціональних культурних форм так характерні для нашого часу!

Ті залишки національної культури українського народу, які ще й досі зберігаються, незважаючи на всі намагання імперії їх знищити, тепер опинилися під подвійною загрозою: з одного боку, зберігається сильний тиск з боку «російської» культури, з другого — все збільшується вплив культури «американської».

Фактор впливу так званої «американської», а по суті ще більш інтернаціональної за «російську» масової культури зростатиме із втягненням України до світового культурного процесу, зокрема — із зростанням у нашій державі кількості тих, хто знає англійську мову.

На нашій землі позначаються всі ха-

рактерні для сучасного «постіндустріального» світу риси руйнації традиційного суспільства. Йдуть активні процеси розірвання духовних зв'язків між людьми на всіх рівнях, починаючи від сім'ї і завершуючи нацією. Природна потреба людини в особистісному розвитку, поєднанні до її індивідуальності перетворюється глобалізованою масовою культурою на культ людського еґо: «живи сам і не заважай жити іншим». Місця для любові і співчуття до ближнього в цій системі цінностей залишається все менше.

Культурна глобалізація, яка охопила нині Україну, є третьою, після знищення національної інтелекції і зросійщення значної частини населення держави, складовою частиною нашої культурної катастрофи.

Що далі? У світовій практиці, на жаль, не так швидко, важко знайти приклад ситуації, подібної до нашої. Але окремі історичні аналогії з деякими країнами можна провести. В Ірландії, наприклад, за століття англійського панування було майже повністю забуто ірландську мову, яку нинішні власті країни з перемінним успіхом відновлюють. В Чехії рідна мова у ХІХ столітті існувала лише як мова усного спілкування селян, але стараннями місцевої інтелекції та чехословацького уряду вона була перетворена на досконалу сучасну літературну мову. З нуля довелося відновлювати, фактично створювати зовно державну мову Ізраїлю — іврит.

Не хотілося б у невеличкій газетній статті закликати до культурного перевороту в окремо взятій Черкаській області або як повторювати те, що десятки разів писалосся й переписувалося в десятках газет на початку 90-х років. Але ж і змиритися з тим, що ми бачимо навкруги себе, теж не хотілося б, а дещо можна зробити вже тут і нині.

Варто звернути увагу владних структур і громадських організацій на досвід московської мерії, яка зобов'язала будь-які іноземні вуличні написи, рекламу, назви магазинів тощо в обов'язковому порядку дублювати російськими літерами і російською мовою. Відповідним органам треба було б уважніше ставитися до дешевої відео- й аудіопродукції, що завозиться до нас контрабандним способом або виготовляється місцевими українськими «піратами» і продається за відверто заниженими цінами. Є можливість впливати на застосування державної мови під час проведення молодіжних фестивалів та акцій. Необхідно всіляко сприяти тим російськомовним громадянам України, хто має бажаня, але не має можливості самостійно вивчити державну мову. А найголовніше, про існування культурної проблеми треба завжди пам'ятати і при нагоді порушувати її на загальнодержавному рівні. Тільки за такої умови збережеться держава і зростатиме її авторитет серед світової спільноти.

Максим СТЕПАНОВ

РЕЦІПКА

«БУДЬТЕ ЦИВІЛІЗОВАНИМИ ЛЮДЬМИ...»

Як я помітив, — мабуть, не лише я, — газета «Факт» друкує статті, що спрямовані на русифікацію України. Так стаття П. Смирнова за 18 вересня 1999 року жахає «українізацією»: «...в Україні виховання в дитячих дошкільних закладах, навчання та виховна робота в загальноосвітніх школах здійснюється українською мовою. Цікаво, як дивляться на це захисники прав людини? Де вони? Чому мовчать?».

Інша стаття О. Соколовського в цьому номері газети дуже «м'яко і толерантно» нівелює поняття статусу мов у державі: «...боротися є сенс не за статус тієї чи іншої мови, а за її реальний розвиток...

добиватися реорганізації у сфері освіти, шукати недержавні шляхи підтримки мов...».

Хочеться запитати шановних авторів: «Що, на ваш погляд, захищаючи права людини (російськомовних громадян), скоро в черговий раз заборонять застосування української мови у державі?». А після цього будемо боротися не за статус її, а лише за «реальний розвиток»?

Можна поради п. П. Смирнову звернутися в ООН, щоб через цю організацію він міг добитися своєї «справедливості» — заборонити вживання української мови в Україні...

метрополії, сепаратистські домагання додаткових прав і пільг на території українського етносу.

Нині в Україні є влада, яка дозволяє експансивним представникам російського етносу домагатися й отримувати вищевказані права і пільги! Причому вони, зверніть увагу, борються саме за статус російської мови, а нам рекомендують боротися за «реальний розвиток її». Тож, шановні російськомовні громадяни України, боріться за реальний розвиток російської мови, а не за статус, як це роблять у всіх інших цивілізованих державах, і не творіть чергового насильства в Україні! Ослабте загарбницький натиск в етнокультурній царині. Поверніть загарбаний інформаційний простір державі! Будьте цивілізованими людьми, а не загарбниками!

Валентин МИТЮРА

Настав час внести позитивну корективу у свідомість економічної і політичної еліти українського суспільства на предмет того, що людина працює не заради економіки, а економіка повинна працювати на людину (якою б ця економіка не була), що й передбачено діючою Конституцією, в основу якої покладено пріоритет прав людини.

Усвідомлюючи надзвичайну вагу і масштабність проблем, що стоять перед українським суспільством, хоча запропонувати нову методику їх розв'язання, яка передбачає об'єктивну оцінку праці, сучасну технологію формування заробітної плати, пошук фінансових джерел для наповнення бюджету, виплати зарплат і пенсій.

На мою думку, заробітна плата, як грошова оцінка кваліфікованої праці, повинна бути не тільки винагородою людині за її працю, а й ключовим елементом справедливого розподілу прибутку між тими, хто вкладає свій капітал, і тими, хто вкладає свою працю. Досвід економічно розвинутих країн світу засвідчує, що фонд заробітної плати в цих країнах становить від 50 до 70 відсотків валового національ-

збори з юридичних та фізичних осіб і неповного бюджету.

Знову ж таки на підставі закону про державний бюджет здійснює видатки з бюджету, в тому числі на підставі закону про оплату праці, виділяє кошти для виплати зарплат працівникам бюджетної сфери.

Як правило, рівень заробітної плати працівників бюджетної сфери та працівників державних підприємств залежить від того, наскільки ефективно працює національна економіка, а також від того, наскільки професійно виконавча влада та директорат проводять економічну діяльність у державі.

Знову повернімося до сфери діяльності громадянського суспільства. У зв'язку з тим, що громадянське суспільство в Україні ще не сформоване через відсутність повної правової бази та інституційної структури, але активно формується у відповідності до європейських стандартів, розглянемо механізм формування заробітної плати в одній із європейських держав для того, щоб побачити різницю в ефективності між плановою і ринковою економікою, між тоталітарним і сучасним громадянським суспільством, основою якого є

у тіні, по-перше, не діляться своїми прибутками з державою, тобто не сплачують їй податки, по-друге, не діляться своїми прибутками з працюючими, тому що, як правило, не виплачують нормальну заробітну плату працюючим. Отже, робота в тіні для них подвійно вигідна, хоч і небезпечна. Але це тільки верхній, так званий подієвий рівень. Мотиви «тінізації» української економіки лежать значно глибше. Справа в тому, що тінюва економіка є фігмовим листком для багатьох державних керівників і впливових чиновників. Тінюва економіка дозволяє їм швидко і в легкій спосіб накопичувати капітал і не платити податки, водночас дає можливість публічно заявляти, що вони бідні люди – живуть тільки за рахунок заробітної плати, опікуючись інтересами простого народу. Але час від часу в результаті конкурентної боротьби за владу і власність, коли опадає фігмові листя, мільйони голондних українців можуть бачити мільйонні доларові рахунки в закордонних банках «борців» за кращу долю українського народу. Тінюва економіка в нашій державі – явище не випадкове, в неї є свої режисери і вона багатолика. Тінюва еконо-

зані докласти максимум зусиль для того, щоб задекларовані цінності реалізовувались у нашому житті. Тим більше, що це важливо сьогодні, коли в українському суспільстві відбувається розшарування громадян на багатих і бідних.

Надзвичайно швидко з'явився клас багатих людей, яким вдалося зосередити у своїх руках значну власність. З цього приводу слід зауважити, що процес формування власності відбувався не в результаті високопродуктивної праці і законної економічної діяльності, як це зазвичай відбувається в розвинутих країнах світу, а в результаті простого перерозподілу державної власності, що створювалася працею всього українського народу, на користь невеликої групи людей, які представляють в основному тінювий і кримінальний капітал. Сьогодні впевнено можна стверджувати, що багатих і бідних в Україні розділяє природа, а протиріччя, закладені в інтересах цих груп людей, практично неможливо подолати. На мою думку, для того, щоб зняти соціальну напругу і закласти основи безконфліктного суспільства, необхідно використати досвід економічно розвинутих країн світу, в яких

У СПРАВЕДЛИВОСТІ І ДЕМОКРАТІЇ НІМАЄ АЛЬТЕРНАТИВ

демократія. Таким чином, це універсальний механізм, який, з одного боку, забезпечує легітимацію і інституціалізацію конфліктів, а з другого – створює можливість соціального партнерства за умов активної участі інституту посередництва (посередництво, добровільне примирення, арбітраж).

Оскільки громадянське суспільство – це сфера індивідуальних свобод і приватних інтересів, то працюючи громадяни добровільно об'єднуються в професійні спілки для захисту своїх інтересів.

Працівники для захисту своїх інтересів також об'єднуються в добровільне об'єднання працевдавців. Щорічно представники найманих працівників – профспілки та представники працевдавців сідають за стіл переговорів, на яких жорстко дискутується питання рівня заробітної плати і окладів, тривалості робочого часу та якості умов праці.

Після досягнення балансу інтересів між сторонами укладається угода. Але під час підписання тарифної угоди діє принцип свободи укладання угод і держава не втручається в переговорний процес. Вона тільки затверджує угоду як третя сторона, після чого угода набуває сили закону. Тому цей механізм формування заробітної плати можна визначити як «тарифну автономію», яка повинна гарантуватися основним законом держави – Конституцією.

Як правило, рівень заробітної плати, що досягається в результаті переговорів між представниками найманих працівників – профспілками та представниками працевдавців, становить від 50 до 70 відсотків національного валового продукту, це в 5–7 разів вище рівня заробітної плати, що маємо сьогодні в Україні. Отже, тарифна автономія як механізм дає можливість добровільного і справедливого розподілу прибутку між працевдавцями і найманими працівниками, до того ж, створює сприятливі умови для формування середнього класу, є елементом відкритого суспільства, в якому всі проблеми розв'язуються публічно, а баланс інтересів досягається прийняттям компромісних рішень.

Передбачаю запитання моїх читачів: «Добре, ви показали сучасний механізм формування заробітної плати і адаптації його до правового поля України, але де ж узяти кошти для виплати зарплат та пенсій, коли немає достатнього наповнення бюджету?» У зв'язку з тим, що протягом багатьох років державним чиновникам так і не вдалося розв'язати ці проблеми, мені випала нагода взяти на себе місію Колумба і відкрити Америку для пенсіонерів і працюючих. Реальне джерело, з якого можна взяти кошти на заробітну плату та пенсії, це «пані Ікс» – тінюва економіка України. Але для цього втрачені «пані Ікс» потрібно вивести на публіку – тобто легалізувати тінюву економіку України.

Враховуючи те, що процес легалізації тінювої економіки досить складний, має свої особливості і тонкі політичні нюанси, слід спочатку детально вивчити це явище. У зв'язку з цим насамперед необхідно визначити генезу, специфічні особливості та реальні обсяги тінювої економіки.

Отже, як усе геніальне, тінюва економіка в Україні народилася дуже просто. Якто державна влада, як мачуха, починає ставитися до національної економіки, вводяться надподатки на прибуток, тоді національна економіка стає тінювою. Підприємці і підприємства, які працюють

міка в Україні має образ благородного розбійника Робін Гуда. З одного боку, діє поза законом і є живильним середовищем для злочинного світу, а з другого – забезпечує робочими місцями багатьох громадян нашої держави. Але, за великим рахунком, тінюва економіка небезпечна, навіть незважаючи на великі прибутки, тому в тінювій економіці зацікавлена менша частина українського суспільства. Ця зацікавлена меншість ставить себе в небезпечне становище, яке можна порівняти з становищем людини, що бере бика за роги, не розрахувавши власних сил. Тож, коли настає критична ситуація, вона не знає, як його позбутися. Нині в таких обставинах перебувають «люди імунітету» та багато інших ділків тінювої економіки.

А тепер для того, щоб мати повну картину «тінізації» української економіки, нам потрібно перейти від суб'єктивних проявів до системних наслідків цього процесу. З огляду на це необхідно звернути особливу увагу на один небезпечний аспект існування тінювої економіки поруч із легальною. Якщо в державі поруч із легальною економікою існує тінюва, то ефективність легальної економіки, дискримінованої високими податками, завжди буде мінімальною, тому що обов'язково з'являються приховані канали перетікання прибутків з легальної економіки в тінюву. В такій ситуації, при значних обсягах тінювої економіки, легальна економіка вироджується, переростає в живильний придаток і публічне прикриття для тінювої економіки, а сама завжди залишається мінімально ефективною. Тепер стає зрозумілим те, що який би податковий тиск держава не здійснювала на легальну, мінімально ефективну економіку, вона ніколи не зможе наповнити бюджет. І, в той же час, які б кошти держава не інвестувала у відродження і реформування національної економіки, ці інвестиції не дадуть ніякого позитивного ефекту, тому що всі вони через приховані канали перетікання спочатку потраплятимуть до тінювої економіки, а звідти – до кишеней тінювних ділків, а національна економіка і далі залишатиметься мінімально ефективною (вартість ширми).

За даними державної податкової служби України, в 1997 році 60 відсотків економічного потенціалу нашої країни працювало в тіні, внаслідок чого державний бюджет утратив більше семи мільярдів гривень, що за валютним курсом на 1997 рік становило чотири мільярди доларів США. Це ті кошти, які повинні були б іти на збільшення мізерних пенсій та заробітної плати, але замість цього потрапили до кишеней людей, які не хочуть жити за законами українського суспільства.

У такій ситуації втрачає позицію державної влади, яка у своїх руках має все для того, щоб спрямувати економічну діяльність українського суспільства в правове русло, але протягом багатьох років цього так і не зробила. Тому нам, громадянам України, платникам податків, залишається здогадуватися: або ця влада є абсолютно нездатною, або обслуговує інтереси тінювої економіки і злочинного світу, або і те, і друге разом узяті?

У Конституції України проголошена демократично, соціально, правовою державою, таким чином вводяться в ранг пріоритетів суспільства законність, демократія, соціальна справедливість. Тому Президент України як гарант Конституції і вищі посадові особи нашої держави зобов'я-

співвідношення прибутків 20 відсотків багатих людей до прибутків 20 відсотків найбідніших становить у США 8,9; в Німеччині 5,7; у Японії 4,3, а в Україні близько 30. Як засвідчує досвід, чим менша різниця у прибутках, тим вищий рівень життя і тим простіше урегулювати конфлікти між цими групами людей. Універсальним механізмом, що дає змогу врегулювати співвідношення прибутків у відповідності з європейськими стандартами, зняти соціальне напруження і започаткувати співпрацю, є соціальне партнерство.

Соціальне партнерство між працевдавцями і найманими працівниками – це не платонічна любов, а передусім баланс економічних інтересів, в основі якого чітко простежується закон єдності і боротьби протилежностей. Справа в тому, що працевдавні зацікавлені в максимальних прибутках, а наймані працівники – в максимальній заробітній платі. Тому інтереси обох сторін перебувають у неминучому протиріччі. За таких обставин у випадку руйнівного протистояння або перемоги однієї з них у програвшій ситуації опиняються обидві сторони. Працевдавець стає банкрутом, а наймані працівники втрачає місце праці. Звідси і виникає розуміння необхідності компромісу, в результаті якого стає можливим баланс економічних інтересів між працевдавцями і найманими працівниками. Працевдавні, погоджуючись на справедливий розподіл прибутку з найманими працівниками через виплату заробітної плати, створюють купівельну спроможність найманих працівників, а купівельна спроможність, в свою чергу, формує попит на внутрішньому ринку. До речі, попит на товари і послуги, які і виробляє працевдавець. У такій спосіб працевдавець досягає своєї стратегічної мети – отримує максимально можливий прибуток. У свою чергу, наймані працівники, на вигідних умовах продаючи свою працю, сприяють створенню прибутку працевдавців. Працевдавні, зацікавлені у збільшенні свого прибутку (при стимулюючому законодавстві), вкладають отриманий прибуток в розширення виробництва, що сприяє створенню додаткових місць праці, а додаткові місця праці дають змогу збільшити виробництво товарів і послуг, що неминуче призводить до посилення пропозиції на внутрішньому ринку.

Таким чином, наймані працівники отримують свій виграний приз – додаткові місця праці, товари та послуги. У підсумку соціальне партнерство сприяє справедливому розподілу прибутків між працевдавцями і найманими працівниками, створення балансу між попитом і пропозицією на внутрішньому ринку, є основою гармонії соціально-економічних відносин у суспільстві.

А сьогодні в Україні як результат більшовицьких методів розв'язання проблем спостерігаємо руйнівні наслідки «перемоги» працевдавців над найманими працівниками, «перемоги» інтересів держави над інтересами громадянського суспільства, в результаті яких майже 80 відсотків населення опинилося за межею бідності, в країні панує масове безробіття, звичайним явищем стала неоплата заробітної плати, банкрутство підприємств через відсутність платоспроможного попиту на виготовлену продукцію, тінюва економіка, високий рівень злочинності, фактично повне банкрутство економічного і політичного курсу діючої влади.

**Петро ВИГОВСЬКИЙ,
м. Сімферополь**

«СТАНЬТЕ З ХОРОМ ВСІ СОБОРОМ...»

Ці слова великого сина землі української — філософа Григорія Сковороди так свіжо й актуально звучать і в наші дні. Заклик мислителя до українців стати собором, тобто об'єднатися, — це те найскровенніше, до чого кликали князь Ярослав Мудрий і митрополит Іларіон, праведники киево-печерські і наші середньовічні поводири нації, серед яких були гетьмани й козацька старшина, священство й письменство.

Ідея об'єднання — найбільша і, на жаль, нездійснена мрія всіх українців усіх часів. Вона, як міфічна птаха, прилітає до українського народу в годину найбільшого лихоліття, неволи, всенародних стогонів та страждань і відлітає, щойно ті стогони вмовкають, та приходять час прибирати руїну й зводити, будувати державу... Вона лякається галасу, істеричного переростання плачів у амбітні змагання та поборювання...

Так було в сиву давнину, так було тисячу років тому, сотні літ, десятиліття. Так є нині. Тому ідея свята «Української писемності та мови» визріла із прагнень Соборності. Повернення до тих історичних непроминутих цінностей, які, незважаючи ні на що, засвідчують і

нашу духовну зрілість, і наше волевиявлення, і нашу інтелектуальну спроможність.

Належить ця ідея голові Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Тараса Шевченка, народному депутатові, поетові Павлу Мовчану. Ним вона донесена до Президента України, і ось уже ми маємо державне свято. Наймолодше з усіх існуючих. Душа народу поволі, важко, однак вивільняється із-під влади лжеідеалів, лжесвят, від комуно-більшовицьких ідолів. Інколи саме жит-

тя стає поводитим того, хто шукає. День поминання преподобного Нестера Літописця, киево-печерського праведника, автора безсмертного «Слова о полку Ігоревім» припадає на 9 листопада.

Чому б йому, великому молільникові за наш край, авторові твору, над яким не має влади час, та не витіснити із душ українців те «свято», яке прив'язує нас до трагічної кривавої дати (7 листопада), з якої почалася одна із найтрагічніших наших сторінок і людства зокрема.

Час перегорнути цю моторошну сторінку й навіки забути.

І відкрити ту, яка засвідчує нашу велич, наш патріотизм, нашу правду і славу.

Катерина МОТРИЧ

ЗАПРОШУЕМО НА СВЯТО!

За ініціативою Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Тараса Шевченка в 1997 році Указом Президента України на честь українського історика Нестера Літописця встановлено День української писемності та мови, який тепер відзначається щорічно 9 листопада.

Цього року просвітяни традиційно проведуть головний свій вечір 9 листопада в Палаці мистецтв «Український Дім», о 18 годині.

Нова доба української історії вимагає і нових цінностей, і нових ідеалів, і нових свят. Це свято, у яке пошановуються наше слово, наша мова, наші найперші літописи, має метою відродити в українського народу любов до своєї історії, рідної мови, до велетів духу нашого краю. Високі непроминути цінності мають прийти на зміну лжеідеалам та лжесвятам, і тим вивільнити людські душі для світла, для духовного зростання.

Передбачається, що у святі візьмуть участь працівники Адміністрації Президента України, Кабінету Міністрів, народні депутати України.

На вечорі виступлять провідні майстри художнього слова, народні артисти України: Ніна Матвієнко, Раїса Недашківська, Поліна Павлюченко, Наталка Цюпа, Ганна Довбаш, заслужений артист України Василь Мазур та ін.

Хорове мистецтво представитимуть ансамбль «Благовість» і хор хлопчиків та юнаків Державної хорової капели ім. Л. Ревуцького.

Молоді мистецькі сили представляють фольклорний гурт «Отава» і тріо бандуристок (сестри Сокальські) Національного університету культури та мистецтв, а також співачка Катя Чілі.

Завершиться свято «Думою про мову» у виконанні письменниці Катерини Мотрич.

СПИРАЮЧИСЬ НА ВЛАСНІ СИЛИ

«Українська держава і права корінної нації» — науково-практична конференція на цю тему відбулась у Дніпропетровському палаці культури студентів. Її організувала обласна організація Товариства «Просвіта».

— Ми просто забов'язані були провести подібну конференцію, — заявив голова обласної «Просвіти», письменник Володимир Заремба. З тривогою усвідомлюючи, що ми практично не маємо української періодики, національної духовності, фактично у нас немає національної церкви — майже вся вона підпорядкована Московському Патріархату. Немає свого книговидавництва — прилавки магазинів та оптовий ринок завалені книжками російською мовою. Я вже не кажу про інформаційний простір — тут теж скрізь править бал російська мова. І навіть ті незначні досягнення, що були у сфері нашої духовності в перші роки незалежності, майже втрачені. Сьогодні по нашої незалежності при потуранні влади топчуться грошові мішки. Тому всі, хто належить до корінної нації Української держави, не повинні бути байдужими до того, що відбувається, не можуть вони стояти осторонь, коли бачать, як розтягається їхня вимріяна віками незалежна держава. Ми скликали цю конференцію, щоб хоч якось виразити свій протест насильству, шовіністському екстремізму, що проводиться в Україні з легкої руки і при потуранні наших нинішніх можновладців усіх рівнів.

Учасники конференції перейняли тривогу, боєм за сьогоднішній день України, за майбутнє її народу, який понад триста років прожив під окупацією російсько-радянської імперії. І про це говорили доповідачі: доктор історичних наук, професор Анатолій Черненко, заступник голови Товариства «Просвіта», журналіст Сергій Довгаль, голова обласної письменницької організації Віктор Савченко, голова облас-

ної організації Спілки офіцерів України, полковник запасу Віктор Таратушка, доктор філологічних наук, професор Анатолій Поповський, викладач Дніпродзержинського технічного університету Володимир Яніченко та інші. Всі вони були однакостайні в тому, що за первісною ейфорією незалежності націонал-патріоти прогавили початок процесу сходження України з суверенного шляху в колоніальну залежність, не забувши своєчасно тривоги щодо процесу суцільної русифікації країни, чого навіть не могли досягти циркуляри царської влади про невизнання української мови і різні постанови партійних ЦК.

Минуло майже десять років з дня прийняття Закону про мови в українській державі. І що з того? Зрушення, що аж ніяк не робить честі органам так званої народної освіти, дуже й дуже незначні, принаймні на Дніпропетровщині.

Більшість чиновників, зазначалось на конференції, користуватися українською мовою, до чого їх зобов'язує і Конституція України, «не бажають». І коли до одного із високопоставлених дніпропетровських керівників просвітяни звернулися з цим запитанням, він буквально скипів: «Что вы лезете ко мне! На каком языке хочу, на таком и буду говорить. И вы мне здесь не указ». І це слова особи, призначеної на високу посаду Президентом! Як і які інтереси України можуть захищати подібні керівники?

Тривожним набатом прозвучала заява учасників конференції, адресована в Організацію Об'єднаних Націй з проханням направити інспекцію в Дніпропетровську область, де проводиться явна дискримінація корінного населення, української культури і державності, де триває ущемлення національних кадрів, де при владі в багатьох випадках стоять люди, які не володіють та й не хочуть володіти державною мовою. Заяви ж з цього приводу і в

обласні організації, в і Кабмін, і Верховну Раду залишаються без відповіді. Ще треба сказати, що конференція (а до цього зобов'язувала тема) проходила гостро і по-діловому. Було видно, що в залі зібралася людина, в якій по-справжньому болить серце за неньку-Україну, яким небайдужий її завтрашній день, доля її народу. І тому було цілком зрозумілим нетерпіння, з яким учасники конференції очікували на виступ знатного гостя Левка Лук'яненка, одного з найвідоміших патріархів-борців за незалежність України. Його доповідь «Держава. Людина. Нація» органічно вписалась у тему конференції, тим самим мовби підкресливши всю важливість, актуальність порушених на ній питань.

Звичайно, було чимало запитань до відомого юриста, політика, дипломата, нарешті, справжнього громадянина України. І на перше, як йому бачиться вихід України з економічної кризи, Л. Лук'яненко відповів, що для цього необхідно, аби на наступних виборах Президентом було обрано людину, яка б не дозволила розбазарювати, як нині, багатства України, не потурала кланово-мафіозним структурам, а, оточивши себе чесними людьми-патріотами, почала виводити державу з тієї халепи, в яку вона потрапила, спираючись на власні сили.

У цілому ж, мій девіз, підкреслив Левко Григорович, — «Молоді українській державі — українську владу!». Іншими словами: нам потрібна влада, яка б жила турботами свого народу, піклувалася про нього, а не танцювала під дудку іноземців, у чому ми ще раз переконалися, розкриваючи свої худючі гаманці для сплати підвищених житлово-комунальних послуг під схвалення заморських «благодійників» із МВФ.

Юрій КАЛЬЧЕНКО,
м. Дніпропетровськ

НІ! — ЛІВОМУ РЕВАНШУ

3 листопада відбулося засідання Центрального правління Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Т. Шевченка.

Обговорено питання поточної діяльності Товариства. Щорічна акція просвітян — проведення Дня української мови та писемності — підтримана й цьогоріч. Члени Центрального правління поділилися своїми пропозиціями й міркуваннями з приводу святкування. Затверджено сценарій свята, яке традиційно проводиться 9 листопада в Палаці мистецтв «Український Дім» (Хрещатик, 2), внесено відповідні поправки.

Звичайно ж, найголовнішою подією останнього тижня стали вибори Президента України. Підсумки першого туру цієї акції загальнодержавної ваги, позиція «Просвіти» на другому етапі виборів — це питання стало предметом зацікавленої, небайдужої розмови. Рішуче «Ні!» — лівому реваншу — ось такій її вислід.

Власне ця позиція залишається незмінною іще з першого туру виборів й задекларована в документах проведеного 16 жовтня Всеукраїнського форуму «Українська мова й українська культура у третьому тисячолітті». Націонал-демократів, як і всіх свідомих громадян України, влаштовує саме той кандидат, який послідовно втілюватиме низку вимог, задекларованих «Просвітою» і спрямованих на розбудову суверенної України.

Центральне правління задовільнило прохання Української Лютеранської Церкви про прийом у колективні члени «Просвіти».

В. Г.

В історії світової культури є немало титанів, духовний внесок яких до вселюдського поступу — загальнови́знаний і ні в кого не викликає жодного сумніву. Таким світочем для людства став і Тарас Шевченко. Лише недруги нашого народу в усі часи намагалися знеславити генія, адже добре розуміли, що Шевченко — це не Малоросія, а Україна з мільйонами Шевченків, яких народжувало вогненне слово поета. І це чи не найпершими збагнули Шевченкові кати, один з яких (шеф жандармів та головний начальник III відділу Орлов) доносить царю Миколі І: «З улюбленими віршами (Шевченка) в Малоросії могли посіятися і з часом укріпитися думки... про можливість України існувати у вигляді окремої держави» [1, с. 67].

Нарешті маємо «окрему державу» — самостійну Україну. Та не всі примирилися із цією реальністю, адже для деякого наша державність до цього часу є «буржувальною» республікою, в якій «писателі быть не может» [2]. Саме тому і сьогодні дехто знову пише про Шевченка та інших українських письменників з такою нестримною ненавистю.

Про причину їхнього шаленства не так легко здогадатися, адже Тарас Шевченко — це Україна. А скомпрометувати генія — значить зганьбити саму Україну та довести неспроможність її народу збудувати власну державу.

Хто ж має нарешті покласти край цій цинічній зухвалості та раз і назавжди зупинити знущання над національними святинами нашого народу, над якими віками безкарно глумилися колонізатори України? Науковці? Письменники? «Просвіта»? Невже нині потрібно доводити комусь, що поет не був вурдалаком, вампіром, упіром, вовкулаком?!

Ні! Тарас Шевченко, як і генії інших народів, не потребує оправдання перед будь-ким, тим більше перед ігнорантами із «Киевских Ведомостей», які добре знають, ким для України був і сьогодні є Шевченко. Саме тому вони й намагаються принизити, розтоптати, зробити божевільним саме його, генія. Та автор «Вурдалака» [3] забув, що нанесена ним публічна образа Шевченкові є наругою над найсвятішими почуттями всього українського народу, для якого він був, є і завжди буде не лише поетом та художником, а й найдорожчим Учителем, духовним Батьком та Пророком, найбільшим Авторитетом. Подібне знущання над Шевченковою пам'яттю неможливо було зупинити в часи бездержавності України. Однак сьогодні у нас є власна держава, і якщо вона справді українська, то має стати на захист честі нації і насамперед повинна позбавити свого громадянства автора «Вурдалака» та зупинити випуск усіх антиукраїнських видань, подібних до «Киевских Ведомостей». Цього вимагає вся Україна!

Слід нагадати недругам нашого народу, що наші попередники ще у скорботному 1861 році збагнули, що духовним керманцем України є і завжди буде Шевченко, який ніколи не дасть їй загинути «в круговороті історії, не здійснивши свого призначення» [4, с. 129]. І настав час здійснити це призначення, адже наш народ і сьогодні, як і колись, хоче творити не Шевченків міф України, а Тарасову Україну на непохитному фундаменті його безсмертних заповітів, його високої духовності, яка стояла і буде завжди стояти на сторожі нації. Прислухаймося ж до голосу нашого народу біля вченої живої Шевченкової могили:

«Дорогий Батьку Тарасе!.. Ти є одинокою силою тепер тут, на Україні, яка може допомогти нашому народові закріпити нашу державність...» (М. Соломко. 25 липня 1992 року) [5].

«Маючи такого велета світової культури як великий Кобзар, український народ повинен відродити свою національну культуру і велич, що були страчені до сьогоднішнього» (хор «Камеляри». 2 липня 1989 року).

«Нехай діла твої сприяють відродженню українців як народу, який не тільки повинен пам'ятати свій корінь, але й все робити для відродження вільної, багатой, культурної, ні від кого незалежної держави, яка б ввійшла в суцвіття таких же вільних народів Європи і всього світу» (В. Цапів. 9 березня 1991 року).

«Ми дуже хотіли б, щоб під філософією поезії Кобзаря поєдналася та порозумілися всі українці в Україні та поза її межами... поєднаємося ми для великої мети: незалежності України» (запис 22 травня 1991 року).

«Спи спокійно, Тарасе — Батьку наш! Ми будемо робити все для того, щоб Україна була такою, про яку ти мріяв...» (запис від 24 серпня 1991 року).

«Україна і воля» — Шевченків заповіт усім нам, нащадкам, в Україні сухих. Наш обов'язок — зробити все, щоб думи Тарасові про вільну Україну збулися» (В. Пилипчук, В. Панченко, О. Нечипоренко, В. Козаренко, Т. Марусик. 28 липня 1992 року).

«Бог — Україна — Шевченко — ось наші вікові засади державотворення» (учасники I Світового конгресу українських юристів. 23 жовтня 1992 року).

«Дорогий Тарасе... Ваше життя і праця стали тим фундаментом, на основі

якої зробити це, хоч утвердила немало релігійних і світських свят за вісім років свого функціонування.

А чи турбується сьогодні наша держава про масові та академічне видання Шевченкових творів, які в незалежній Україні мали б бути у кожній родині? Ніхто не виконує і своєї обіцянки про перетворення Канева в українську Мекку, до якої через наші злидні все менше і менше приходить шанувальників Кобзаря, незважаючи на незмінну любов народу до нього.

А відмова від національної ідеї — хіба це не зречення Тараса Шевченка, який стоїть біля витоків нашої державності, нашої незалежності? А ставлення до української мови, яку геній підніс до рівня найрозвинутіших мов світу, з боку урядовців та депутатів, які не бажають говорити нею навіть у Парламенті, хоч і прийняли Закон про її державність.

А порушення сучасними лідерами та народними обранцями священних Шевченкових заповітів і найбільшого з них — любові до рідного народу? А публічне збиткування над світлою пам'яттю Тараса Шевченка, не зупинене жодним із сучасних державотворців у незалежній Україні?..

Однак слід нагадати про те, що ще є

заслужили, щоб він визнав їх своїми достойними синами.

«Гарячими працівниками за відродження української нації» [8, с. 300—301] виступили у XIX столітті і представники інших національностей в Україні: росіянин Олександр Русов, білорус Петро Косач, єврей Вільям Беренштам, швейцарець Микола Зібер та інші старогромадівці. Таке розуміння необхідності спільної нашої праці в ім'я воскресіння України має прийти сьогодні до представників усіх національностей, які живуть в Україні, а разом з ним і глибоке усвідомлення того, що українська мова повинна стати в Україні мовою їхнього міжнародного спілкування так, як у Росії — російська, у Польщі — польська, в Англії — англійська, у Франції — французька, у Німеччині — німецька, а в Ізраїлі — іврит.

Щоб будувати власну державу, необхідна об'єднуюча мета. Таку мету поставив перед нашим народом Тарас Шевченко: невтомна праця во ім'я воскресіння нашої спільної матері-України. Навколо неї єдилося та згуртовувалося не одне покоління його нащадків. Та, на жаль, злі сили і сьогодні закликають наш народ до нового протистояння. І найнебезпечнішим є те, що вони, як і колись, хочуть взяти на озброєння Шевченкове слово. Однак не слово його любові, а слово гніву, не розуміючи, що його гнів, як і Божий, породжений безмірною любов'ю поета до людей. Він проклинає тих, хто порушує Господні заповіді любові до ближнього та спричиняє людські страждання. Невже криваві уроки минулого нічого не навчили нащадків поета?

Та досить Шевченка використовувати у непримирній ідеологічній боротьбі. Настав час навчитися уважніше його читати. Для цього Українській державі слід потурбуватися, щоб Шевченків «Кобзар» став настільною книгою кожного, хто живе в Україні. Читаючи генія, необхідно глибше задумуватися над кожним його поетичним рядком. Слово нашого Пророка має повернути нас обличчям не до сокири, а до Шевченкового гуманізму та до його животворящої любові, якої вистачить усім нам навкі.

Во ім'я воскресіння України ми повинні, як і всі країни світу, плекати патріотів рідної землі з дитячих років і виховувати їх на прикладі Тараса Шевченка, який був, є і завжди буде найкращим учителем рідного народу. Генія найбільше турбувала відсутність національної школи в Україні, ще півтора століття тому він писав: «У школі нас вьозому, абсолютно вьозому навчать, крім розуміння свого милого, рідного слова. О школо, школо! Як би тебе швидше перешколити. Я знаю, як це зробити!» [9, с. 290]. Віками школи в Україні виховували безбаченків та манкуртів, які допомагали нашим недругам асимілювати наш народ та боротися проти його вікової культури і традицій. Колонізатори у всі часи боялися українських шкіл і навіть після смерті поета Російська імперія не дозволила його друзям на зібрані ними самими кошти відкрити єдину на всю Україну Тарасову школу в околицях Шевченкової могили біля Канева. Ми ніколи не виховували у наших школах тарасівців, як це належало б бути в Україні, а в радянські часи вирощували десятиліттями сталінців, лєнінців, пїонерів та інтернаціоналістів, не плекаючи в їхніх серцях любові до рідного краю та рідного слова.

І якщо ми сьогодні будемо справді Українську державу, то треба докорінно змінити систему виховання і вперше за стільки століть зробити освіту в Україні національною, як мріяли про це віками наші великі предтечі, які не уявляли навіть, «як це по-іншому можна виховувати молоде покоління, як не в душі любові до рідного» [10, с. 265]. І Міністерству освіти України варто разом із Національною академією наук, Шевченківськими музеями та вчителями всієї України добре подумати, як краще донести

якого наш український народ побудує величний будинок вільної, соборної і незалежної нееньки-України» (О. Дикий. 23 жовтня 1992 року).

«Україну і Шевченка розділити не можна... Сьогодні ми будемо нову Україну і нам допоможе Шевченко. Він з нами... Звідси бере початок все велике і добре, бере початок Правда і Любов до України... Будьмо достойними цієї Землі і її великого сина» (Пронюк. 7 червня 1993 року).

«Перша думка, яка з'являється, коли приходиш до Шевченка, ...про те, що Україна була, є і буде вічно! Але треба й робити багато всім нам для цього» (запис 18 вересня 1993 року).

«Боляче від того, що немає Тарасової України... Хочеться жити, щоб була! Має бути! Вірю в це...» (С. Головатий. 2 липня 1994 року).

Як бачимо, наш народ не уявляє України без Тараса Шевченка. А його лідери? Чи не відреклися вони від українського Пророка так, як це зробили їхні попередники у 30-х роках, публічно заявивши: «Не під прапором Шевченка, а під прапором Леніна-Сталіна трудящі нашої країни... будують нове соціалістичне суспільство...» [6, с. 125]. Інакше чим можна пояснити те, що, незважаючи на волевиявлення нашого народу проголосити у незалежній Україні найпершим і найбільшим національним державним святом — день народження Тараса Шевченка, Верховна Рада відмови-

ла світі український народ, котрий не зраджував свого Пророка і ніколи його не зречеться. Саме він і примусить нарешті своїх лідерів будувати у незалежній Україні свою власну державу разом зі своїм духовним Батьком, який уже півтора століття веде Україну до її воскресіння.

Свого часу Україна віддавала всі свої таланти Росії для піднесення її культури. Настав час і їй, а насамперед тим її дітям, які обрали Україну для себе батьківщиною, прийняти як свою її державність та виявити повагу до нашого народу, як виявила її у XIX столітті прогресивна польська молодь, яка прийшла до висновку, що шляхті, яка живе на українській землі, лишається «або полюбити народ, серед якого вони живуть... або ж, якщо для цього не вистачить моральної сили, переселитися в землю польську, заселену польським народом...», для того, щоб нарешті звільнитися самому перед собою докори у тому, що і я... закритою дорогою до розвитку народу, в хату якого я заліз непрошеним...» [7, с. 94].

І спокутуючи гріхи предків перед Україною, ці юнаки присвятили все своє життя невтомній праці, спрямованій на відродження України, розвиток її культури та науки. Цими юнаками були славнозвісні Володимир Антонович, Тадей Рильський та Борис Познанський, які розділили з нашим народом його нелегку долю і своєю працею та любов'ю

слово поета в душі наших дітей. Чи не повчитися нам ставленню до Шевченка в казахських школярів із міста Аральська, які пройшли всіма шляхами-дорогами нашого Пророка по суворій пустелі, щоб глибше пізнати муки і страждання нашого поета, який у час вигнання так широко полюбив їхній убогий народ. Немало часу ці діти шукають рукопис, який, за переказами казахів, він заховав в пустелі від недремного ока нишпорок. І хоч до цього часу діти не знайшли його, зате відкрили неповторний світ співця, його слово, яке по-справжньому могли зрозуміти під час нелегких походів. Автор цих рядків, яка мала щастя пройти разом з ними маршрутом Аральської експедиції, не забула тих радісних хвилин, як на острові Барса-Кельмес, ізольованому морем від цілого світу, ці діти просили навчити їх віршів Тараса Шевченка. І за тих кілька ночей у пустелі, під усіяним зоряним небом, казахські Тарасики вивчили близько десяти Шевченкових поезій рідною мовою генія! То невже наші діти на рідній їм українській землі не за тиждень, а протягом року не змогли б вивчити десяти поезій генія, щоб до закінчення школи знати майже половину Шевченкового «Кобзаря»? І ніякий чортополох, ніякий бур'ян вже не зможе їх ніколи збити з праведної життєвої дороги на диявольську. Дитина, яка пізнала Слово генія, вже ніколи не стане манкуртом, злочинцем, а тим більше братовбивцею.

Як не вистачає сьогодні Україні таких патріотів, як Тарас Шевченко! Ми маємо масу партій лівих і правих: маємо комуністів, соціалістів, націоналістів, рухівців, демократів і т. п. Але де ви, українські патріоти, які б присвятили своє життя відродженню рідного краю, а не турботі про кар'єру та власне благополуччя?! І замість того, щоб залякувати народ наріканням із найвищих трибун на те, як у нас стає все гірше і гірше, настав час говорити про те, що кожен з нас зробив в ім'я воскресіння нашої матері-України!

Відкрийте Шевченків «Кобзар» і побачите, що поет у найстрашніші часи вів народ із темряви до світла. І навіть на смертному одрі, переносячись думками в потойбічний світ, бачить не в чорних тонах свій рідний край:

*Дніпро, Україну згадаєм,
Веселі селища в гаях,
Могили-гори на степах —
І веселенько заспіваєм...*

[II, 424]

Це були останні передсмертні рядки поета-мученика. Тарас Шевченко виховував у свого народу віру в світлий завтрашній день. Маючи такого Пророка, український народ не може бути приреченим. Якщо він виніс багатовікове поневолення, страхіття війн, голодомори, сталінські та фашистські катівні — і лишився живим, — то, безсумнівно, у нього вистачить сил збудувати врешті-решт власну державу. Тільки для цього необхідно, щоб його лідери збагнули кінець-кінцем, що шляхи Шевченка та України — єдині і поки буде йти народ Шевченковою дорогою, доти буде жити Україна.

Не для розбрату наш народ обирав свій парламент, а для того, щоб він «не сварячись в тяжкій дорозі» [II, 395] та в злагоді і взаєморозумінні із Президентом та Урядом працював в ім'я воскресіння України. Заради виконання Шевченкових заповітів, заради великої мети творення Тарасової України, — усі народи, що населяють її, люди всіх віросповідань, представники всіх партій і безпартійні повинні об'єднати свої зусилля. Не Україна має рятувати нас, а ми, її діти, спільно, громадою повинні допомогти їй нарешті підвестися з колін.

І подібно до інших цивілізованих народів, не запитуємо, що Вітчизна зробила для нас, а запитаймо себе, що кожен із нас зробив для неї.

Колись Україна пробудилася в Шевченкові, сьогодні ж Шевченко повинен пробудитися у кожному з нас і стати найвищим радником як усього народу, так і його лідерів і, безсумнівно, сьогоднішнього і всіх майбутніх президентів. І свою клятву у вірності Україні та її народу мають складати вони на святій Шевченковій могилі, поклавши руку на «Кобзар» — національну біблію нашого народу. Настав великий час і для Президента, і для всіх нас розпочати будівництво незалежної України саме на її міцному фундаменті.

І щороку в день, коли рідна земля навечно прийняла в своє лоно не лише тлінні останки, а й безсмертний дух Тараса Шевченка: в день, у який традиційно ось уже понад століття сходиться до свого Батька майже ціла Україна, — де б не був Президент, а має прибути 22 травня на Чернечу (Тарасову) гору, щоб з її вершини глянути у вічі власного народу і, як на сповіді, сказати йому, що зроблено Українською державою для здійснення Шевченкових заповітів. І кожен Президент України має пам'ятати,

що найкращим пам'ятником Тарасу Шевченку буде благоденствие його багаторадального народу, але «не указом новеньким повите», а нарешті таке, яке зробить його щасливим. А для здійснення цього великого заповіту генія має не лише Президент, а й кожен із нас мати у своєму серці хоч краплину великої, невичерпної Шевченкової любові до матері-України і відгукнутися на віщій голос Пророка, який і сьогодні, як і колись, не перестає благати, молити своїх нащадків звернути нарешті свій погляд на рідну Вітчизну:

*Подивіться на рай тихий,
На свою країну.
Полюбіте щирим серцем
Велику руйну...*

[I, 329]

Наші попередники глибоко збагнули, що відродження України слід починати з глибшого пізнання Шевченкового слова. Саме тому в березні 1918 року в Українській Народній Республіці [11] було вперше започатковане Всенароднє Державне Національне Шевченківське свято (вільне від праці). Було воно законодавчо скріплене і за Директорії, і в перші роки Радянської влади [12]. Та у тоталітарній державі виявилось з часом непотрібним таке свято, адже воно служило пробудженню свідомості нашого народу. Тому й було без будь-яких постанов ліквідоване. Однак у наш час, коли Україна здобула свою незалежність та приступила до будівництва власної держави, це всеукраїнське Шевченківське свято необхідно нарешті повернути народові. Воно має стати найбільшим нашим національним святом — святом нашого духовного відродження. Це не значить, що ми перетворимо Шевченка в ікону. Тарас Шевченко необхідний нам, як і попереднім поколінням, насамперед як людина, батько та учитель. Це всеукраїнське свято має стати святом усього народу, всієї нації — від дитини до Президента, — а не окремих регіонів. І не трибуни мають бути це свято, а святом пізнання генія, його дум, його заповітів. Український народ має нарешті досягнути справжнього, несфальсифікованого Шевченка, а глибше пізнати його, сам почне поступово наблизитися до його високої духовності. Тому Шевченківське свято має стати національним, всеукраїнським, державним і вільним від праці. Заради цього всенародного свята жінки мають благородно поступитися перед 9 березня своїм безрезневим святом, поєднавши його із Днем

Матері у травневі дні. Цього посмертного подарунку від жінок воістину заслужив Тарас Шевченко, адже завжди був одним із найбільших їх захисників.

Шевченкова творча спадщина — це ціла академія для нашого народу, якій може по-доброму позаздрити будь-який народ світу. У цій академії сконцентровано все — наша мова, історія, звичаї та традиції: наша мораль, етика та естетика: національна філософія, основи українознавства та державотворення, найвища наша духовність; наше минуле, сучасне і майбутнє. Пізнавши Шевченка, кожен пізнає не лише Україну, а цілий світ...

І під час прийняття такої постанови про Шевченківське свято хай не стане законотворцям перешкодою те, що вони не знайдуть, можливо, аналога в цілому світі. Хай краще спробують відшукати в світовому пантеоні поета або художника, який би був Батьком для свого народу і одночасно його Апостолом і Пророком, без самовідданої любові якого до отчого краю ми не мали б сьогодні незалежної України і не зберегли б себе як націю.

А якщо ж Верховна Рада і цього разу відмовиться виконати волю нашого народу, тоді Президент має це свято відновити власним указом, адже було п'ять постанов про його впровадження та не було жодної про його ліквідацію.

Невмируще Слово нашого духовного Батька допоможе нам усім пізнати нарешті всі Шевченкові заповіті і найбільші з них — любові, єднання та братерства, без яких нам не вдасться побудувати демократичної України, яка стала б рідною матір'ю не вибраному колу людей, а всім її дітям.

Наш священний обов'язок — зробити реальністю мрії нашого Пророка.

Шукаймо у собі Шевченка...

*Усім життям, всім током крові —
народжуємо в собі Шевченка.*

Хоч іскру кожен, іскру кожен —

Всі разом — буде Україна! [13]

ПРИМІТКИ

1. Доповідь О. Ф. Орлова Миколі I про діяльність Кирило-Мефодіївського товариства і пропозиції щодо покарання його членів. 26 травня 1847 року. — Кирило-Мефодіївське товариство. У трьох томах. Т. 1. К.: Наукова думка, 1990.

2. Валерій Смирнов. «В «буряковий» республіке писателі быть не может» // Киевские Ведомости. — 12 июня 1999 года.

3. О л е с ь Б у з и н а. Вурдалак Тарас Шевченко // Киевские Ведомости. — 12, 19, 26 июня 1999 года.

4. Г. Т. Несколько слов о народности религиозной жизни (по поводу смерти Шевченко) // Основа. — 1861. — Квітень.

5. Цей та подальші записи паломників національної святині взято із Книг вражень, які зберігаються в Науковому архіві Шевченківського національного заповідника (м. Канів).

6. А. Х в и л я. Великий демократ, поет-революціонер. — Див: Тарас Шевченко. Т. I. Повне зібрання творів. — Держполітвидав, 1935.

7. В. А н т о н о в и ч. Моя исповедь // Основа. — 1862. — Січень. — С. 94.

8. Є в г е н Ч и к а л е н к о. Спогади (1861—1907). — Нью-Йорк: УВАН у США, 1955.

9. Тут і далі посилання на твори Т. Г. Шевченка подаються у дужках за виданням: Тарас Шевченко. Повне зібрання творів у шести томах. Т. IV. — К.: Вид-во Академії наук УРСР. 1963—1964. — (У тексті: римська цифра — том, арабська — сторінка.)

10. В. Н а у м е н к о. Проект реформи середньої школи. — КЛМР. КВ-20875. ДМ-1617.

11. Див.: Нова Рада. — 1918. — 10 березня. — № 31.

12. Див. про це детальніше у публікації: Зінаїда Тарахан-Бережа. Повернімо Україні Шевченківське свято! // Урядовий кур'єр. — 1994. — № 37. — 5 березня; Спільна справа — 1997. — № 2 (4).

13. Автор цих рядків — талановита поетеса з Дніпропетровська Наталка Нікуліна, яка подарувала автограф цього вірша ШНЗ у м. Каніві.

Зінаїда ТАРАХАН-БЕРЕЗА,
м. Канів

«НАША ДУМА, НАША ПІСНЯ...»

Роздуми над помітними поетичними виданнями

ЗИМОВИЙ СТУК ДЯТЛА

...Нема на світі людини, яка б не впадала у відчай із якогось-небудь приводу, яка б не відчувала хоч трохи відчаю, нема такої людини, яка б у глибині душі не відчувала б якоїсь бентези, тривоги, дисгармонії, якогось страху перед невідомим або перед чимось таким, чого вона навіть і не бажає усвідомлювати.

Серен К'еркегор

«Зимовий стук дятла» — так називається нова книга відомого українського поета Віктора Кордуна, до якої увійшли вірші та поеми, написані протягом 90-х років, а також дуже талановитий цикл із шістнадцяти віршів, який уже встиг побачити світ німецькою мовою в перекладах Анни-Галі Горбач «Weibe Psalmen» (Brodina Verlag, 1999).

Про поезію Віктора Кордуна свого часу писали найавторитетніші поети, літературознавці нашого красного письменства: Іван Драч, Павло Мовчан, Василь Стус, Валерій Шевчук, Михайло Москаленко та інші.

Усі вони із захопленням говорили про те, що поезія Віктора Кордуна — це явище. Говорили про «диво таланту», його мистецьку цінність.

У післямові до нашого видання Михайло Москаленко, відомий перекладач, знавець і трудивник на полі культури, пише, що «поезія Віктора Кордуна, чільної постаті серед українських поетів-постшістдесятників, належить до найглибших і найсуверенніших явищ української лірики ХХ століття».

Природно, що поети та літературознавці, які писали про творчість Віктора Кордуна, відзначали, залежно від суб'єктивних уподобань та суспільної ситуації, то ті, то інші грані його таланту,

розставляли свої акценти... На сьогодні варто було б зробити підсумок цим спостереженням, поглибити і розширити розуміння такого явища, як поезія Віктора Кордуна, на тлі суспільних подій, мистецьких уподобань, пошуків довшої людини, істини часу. Одне слово, із відстані часу надати йому увиразнення, дослідницької глибини.

Хотілося б, щоб при цьому зверталася увага на безперервність традиції і причетність поезії Віктора Кордуна до поезії шістдесятників і разом з тим, щоб вона розглядалася як суверенне явище, яке було зорієнтоване на філософське розуміння проблем. Поезія Віктора Кордуна була формально вишуканішою, із потягом до своєї суб'єктивнішої поетичної мови. Віктор Кордун надавав слову вагомшого (можна сказати, що й поза-суспільного) значення, ставив перед собою надзавдання, прагнув охопити глибини від попередників пласти національного і загальнолюдського духу. В усякому разі, намагався триматися відсторонено від епохею часу (а він таки був!), прагнув творити й епічніше.

Поезії Віктора Кордуна часто гартовані біля вогнищ теоретичної мислі, на них чимало відблисків од філософських, пошукових теорій нашого століття та поетичних європейських експериментів. Інтелектуальна атмосфера його творів нагадує цілі острови, де є місце і для Хайдегера, і для Сартра, і для Шопенгауера, і для Паскаля, і для св. Августина, і для К'еркегора... Тінь останнього присутня особливо при читанні «Білих псалмів»...

Особисто мене в поезії Віктора Кордуна приваблювало вміння поета виразити турботу людей свого краю, точніше, бути сповивачем духу цієї турботи, уміння возвести буттєвий плін в естетичну площину.

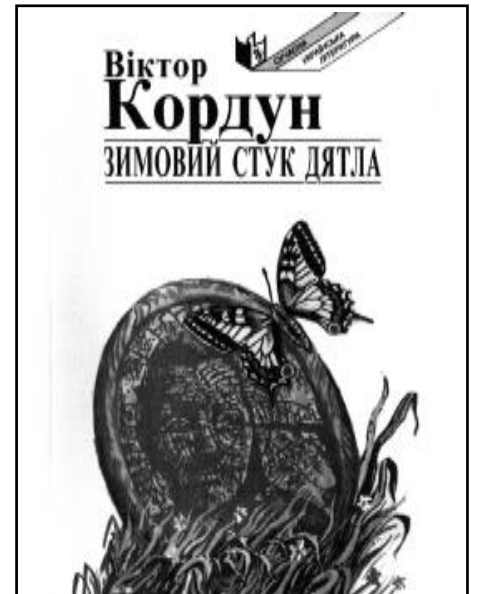
Подобався мені і *трепетний космос* його поезики, що нагадував своєю сутністю полотна К. Білокур і — що найсуттєвіше — землю, де народився поет. Я бачив, як цвіте льон; знаю, як пахне перга із хмелю.

Як на мене, то в новій книжці Віктора Кордуна «Зимовий стук дятла» слово поета стало значимішим, соковитішим... Із його поезики зник увяний обрій, зник тонкий, як павутина, рядок, з'явилася емоційніша, цільніша структура вірша, яка тягнє до знаковості. Часто це увиразнення відбувається на тематичній основі. Я маю на увазі підключення до фольклорного масиву, як це спостерігаємо в грайливих віршах, що світяться чудовими кольорами, — це «Балада клячальної ночі» та «Балада про крало на Уж-річці». По талановитості вони стоять в одному ряду із Аполліновими Рейнськими віршами або з віртуозними віршами Вітєслава Незвала, який умів надати народній свідомості свіжості. Тут можна говорити і про вірші «Маковій», «Спасівка», «Вдовиний льон»...

Варто відзначити, що фольклорні мотиви у поезії Віктора Кордуна щоразу наповнюються іншим світлом, особистісними почуттями. Часом битійно-фольклорна сторона обертається до читача несподіваною, страшною реальністю, як у вірші «Поліське Різдво», часом апокрифічна свідомість виростає до розмірів апокаліптичних і разом з тим символічних видінь, як у вірші «Псалом на Йордан».

У книзі Віктора Кордуна «Зимовий стук дятла» багато чудової, джерельної лірики. Вся вона сповнена людським, печаловитим змістом. Цей зміст продикуваний і особистою, і народною трагедією, яка багато чого зруйнувала і в наших душах, і на нашій землі.

Цикл «Білі псалми» і справді найціка-

віший і найдовершеніший у доробку поета. До того переліку віршів світової поезії, який зробив у своєму післяслові до збірки Михайло Москаленко, я б додав дуже багато спроб переспівів цієї славетної пам'ятки. Та найближче в концептуальному, а не формальному відношенні тут доводиться говорити про псалми Тудора Аргезі. Маю на увазі — силу осягнення, емоційний настрій, розуміння, проникнення в трагічний і вічний діалог із Господом. Життєвий і мистецький досвід поета, загальна трагічна ситуація, помножена на (нехай це не буде голосно сказано) життя нації, дали той сплав художньо довершених творів.

Можна було б говорити і про вміння поета кристувати біблійні структури, і про його вміння в душі Сен-Жон Перса панорамно зображувати народні маси. Але все стає недоречним, коли промовляє справжність, вистражданість, довершеність. І якщо поет Віктор Кордун подолав такий трагічний обрій, то він і для себе, і для нас виборів готовність до сприйняття нового обрію, до життя в завтрашньому дні.

ОСІННІ ПСИ КАРПАТ

*Народився бог на саянах
в лемківській містечку Дуклі,
прийшли лемки у крисянях
і принесли місяць круглий.
Ніч у сніговій завії
крутиться довкола стріх.
У долонях у Марії
місяць — золотий горіх.*

Б. І. Антонич. «Різдво»

... Коли я прокинувся вранці у сепневих Карпатах, то почув свіжий запах скошених трав; побачив, як корови блукали в ранкових туманах; як — трохи нижче — ще заспані люди мисили глину сліпим конем; як — ще нижче — стояли люди на автобусній зупинці, де за ніч виросли білі гриби (про це я довідався потім)... Почув я, як працює «міжгородний» телефон, дізнався про те, що на верхах щось роблять люди, хтось кудись їде, хтось кудись іде... А що робилося на горищах цілу ніч, не скажу: бо після одного вірша про Карпати мене ляяла одна майстриня...

Коли я їхав в автобусі до Русова (село, в якому народився Василь Стефаник), то поруч сиділа стара гуцулка в гуцульському одязі. В роті у неї була люлька і ввесь автобус знав, що вона їде купити кави. А в Русові покійний Семен Стефаник (син класика) віддавав мені вишнвані ще за Австрії сорочки та показував «діаспорні» видання...

Про все це я написав для того, щоб дати читачеві ще один ключ до розуміння «багатоповерхового» поетичного світу Василя Герасим'юка. А що, поезія без

подібних коментарів не сприймається? Сприймається і без коментарів... Але для того, щоб певніше орієнтуватися в освосних «географічних», нібито «кінематографічних» обрямах (які присутні у віршах поета), доводиться вдаватися до різних спостережень.

Де б не писалося донедавна про так звану «молоду поезію», ім'я Василя Герасим'юка в дослідницьких роздумах завжди стояло на чільному місці.

Перспективно-історичний, реально-очуднений (битійний), міфологічний, реально не існуючий (але існуючий в емоційному мотиві) — це ті основні аспекти, які притаманні поезії Василя Герасим'юка.

Серйозність у підході до вирішення теми, майстерна психологічна розробка теми, розуміння трагедійності багатьох сторін людського життя, часто підсилене історичними ретроспективами, знання національної психології і людської — в широкому розумінні цього слова — ось ті чинники, що стали визначальними для цієї творчої особистості.

Перед поетами із Карпат (та й не тільки перед ними) завжди стояло багато складних проблем. Тут і недавня історія краю, і переплетіння людських дол, і національні проблеми (мається на увазі дешевий патріотизм, фольклорна заангажованість та інше).

Василь Герасим'юк не впав у банальність, не побачив спрощено ні жорстокості, ні приваб життя. Він знайшов свою стежку до поезії і, без сумніву, на сьогоднішній день — один із найцікавіших і найталановитіших поетів із Карпат.

Естетичний та етичний дух його по-

езії тримається на знанні народних свят, звичаїв, побуту, історичних (часто замовчуваних для широкого загалу) подій. Щоразу поет ніби виборює, відвойовує свій вірш, різьбить свою душу і в його поетичному світі переплітається багато змістів. Він уміє зобразити зло або лишити відкритою (і можливо, що надовго) тему про неприкаяність людського існування...

Але Василь Герасим'юк — не похмурий пророк! Для його особи із неспокоїною вдачею більше підходить слово мужність. Особливо, по-людському щемливо у нього розроблена тема свята. Це найдорожче для нього народне диво.

Недарма я взяв епіграфом для своїх роздумів вірш Б. І. Антонича. Можна твердити, що в метафоричному розумінні народності — це його непрямої учитель. Світанням снігів, дощів, краєвидів, запахами і звуками, мальовничими фарбами наповнена повнокровна лірика Василя Герасим'юка.

Трапляється, що лірика Василя Герасим'юка потьмарена (але сприймається як органічне ціле) мотивами Долі, мотивами вболівання за понівечене в житті. Мотив неприкаяності буває і позасвідомим. Хоча мотив — життя, як свято — звучить в унісон. Це свято гуцульської (читай — людської) гідності, це свято Різдва...

Не так просто, як здається на перший погляд, далася Василеві Герасим'юку його поезика. Вона має свої виміри: бо для кожного справжнього поета є щось суголосне у світі культури, в традиції написання віршів. Свого часу йому довелося подолати поезику символізму, за своєї уроки світової прози, італійської поезії і прози, помітне і навчання на кращих здобутках національного кінематографу...

Я зумисне не цитую жодного вірша із підсумкової книги Василя Герасим'юка «Осінні пси Карпат» (Із лірики вісімдесятих), яка побачила світ у видавництві «Факт», щоб зацікавлені читачі самі знайомилися із текстами одного із найталановитіших ліриків нашого сьогодення.

В історії української літератури ХХ століття про нього сказано: «Горянин, котрий виріс на чистій росі народної етики, на її гіркій сльозі...».

Василь ОСАДЧИЙ

ТІРГАТАО: ЦАРИЦЯ З ІМЕНЕМ БОГИНИ

Грецький історик Поліен у своїх «Стратегемах» («Військових хитрощах») розповідає про цікаві, іноді трагічні події, що мали місце на землі Давньої України на початку IV ст. до н. е., про романтичну і водночас драматичну долю цариці Тіргатао, дружини сіндського царя Гекатея.

Боспорський цар Сатир знову привів до влади скинутого царя сінді Гекатея і навіть віддав йому в дружині дочку. За це Гекатей мав позбутися своєї теперішньої дружини Тіргатао, що походила з меотського племені іксоматів. Та Гекатей, який любив свою красуню-дружину, не наважився позбавити її життя, тож одіслав у віддалену фортецю і приставив надійну сторожу. Проте Тіргатао спромоглася втекти. Дізнавшись про це, Гекатей і Сатир послали за нею погоню, бо добре розуміли, у що вилетіться її втеча, якщо вона добудеться до свого племені. Але кмітлива й мужня жінка перехитрувала переслідувачів: удень вона переховувалася в густих лісах, а ночами пробиралася додому. Після небезпечних пригод вона нарешті дісталася до рідного племені, де мала власний палац. На той час батько її вже помер, і племенем правив його наступник. Тіргатао побралася з ним, а невдовзі підбила іксоматів та інші войовничі племена довкола Меотського озера (нинішнє Азовське море) на війну проти своїх кривдників. З вогнем і мечем вона пройшла Гекатеєву Сіндику, не обминаючи й царства Сатира. Ті запросили миру й надіслали їй щедри дари, а Сатир ще й віддав їй у заручники рідного сина Мітродора. Але сам і далі чинив підступи проти Тіргатао й підіслав до неї двох убивць. Тільки широкий і міцний шкіряний пояс, на якому цариця носила меча, врятував жінку від смертельної рани. Убивць схопили й скарали на горло. Страчено було й Мітродора, і Тіргатао знову розпочала проти Сатира нещадну війну. Не витримавши цих нападів, Сатир помер, а трон посів його син Горгіпп. Він особисто явився до Тіргатао зі щедрими примирювальними дарами й запросив миру. Та прийняла дари, і ось так було покладено край кривавій і спустошливій війні (СП, 548—549).

У цій розповіді кілька цікавих моментів. По-перше, вона ілюструє непрості стосунки між Боспорським царством і довколишніми сіндо-меотськими племенами, які розмовляли індоарійськими мовами і частина яких на той же входила до цього ранньодержавного утворення на Півдні України, що проіснувало тут ціле тисячоліття, починаючи з VI ст. до н. е.

По-друге, Горгіпп, котрий після смерті свого батька, Сатира I, посів боспорський престол, доводився батьком цариці Комосарії (див. статтю «Кохання, любовні стріли й цариця Камасарія» за вересень ц. р.). Отже, Сатир I доводився Комосарії дідом. Він правив на Боспорі в 433—389 рр., тож Горгіпп, слід гадати, посів престол 389 р. до н. е. Перед цією датою і сталися події, пов'язані з царицею Тіргатао. Сам Горгіпп, судячи з усього, правив недовго, хоча деякі історики схиляються до думки, що саме за його правління Сіндику було приєднано до Боспорського царства і що саме тоді Горгіпп заснував місто Горгіппію, яке вважалось столицею сіндських царів. Після Горгіппа на Боспорі царював його брат Левкон I (389—349), а Комосарія, дочка Горгіппа, стала дружиною пізнішого боспорського царя Перісада I (344—311).

По-третє, Тіргатао походила з іксоматів, одного з сіндо-меотських племен. Сама назва племені — іксомати — знаходить гідронімі паралелі в Індії, де є ріка Ікшумаліві (притока Ганги), яка має і назви Ікшумалаві та Ікшумаліні (SED, 93). Компонент Ікшув в цих річкових на-

звах із санскриту означає «очерет» або «цукрова тростина» (СРС, 107). Компонент — маліні в назві Ікшумаліні означає «вінок», «гірлянда», тобто назва ріки тлумачиться як «У вінку з очерету», «Прикрашена очеретами», «Очеретяна», «Очеретянка». Маліні також і назва на означення Священної Ганги, а ще — відомого в індійській історії міста Чампа. І що найголовніше, Маліні — одне з імен Дурги, дружини верховного індуїстського божества Шіви. Є і ритуальний термін маліні на означення семирічної дівчинки, яка на урочистостях, присвячених цій богині, уособлює саму Дургу (SED, 438).

Останні факти наштовхують на думку, що в імені меотянки Тіргатао компонент Тірга може означати Дурга. Це тим імовірніше, що ім'я Тіргатао відоме лише в грецькій передачі, а в іномовних словах грецька мова іноді передає звук д як т. Скажімо, назва річки Дон у давньогрецьких джерелах виступає як Та-наїс (дану ще в «Рігведі» — «ріка», «потік», цей термін і досі зберігають річки Північного Причорномор'я — Дон, Донець, Дунай, Дністер, Дніпро). Деяка фонетична відмінність між Тірга й Дурга знаходить пояснення, зокрема, на українсько-санскритському ґрунті. Бо часто-густо там, де в санскритському слові маємо у, в українському відповіднику маємо и: муша — миша, шула — шило, дгум — дим, чатура — чотири, рудате — ридати тощо. І таким чином, є всі підстави вважати, що під грецьким Тірга приховується індійське Дурга. А тао, в такому разі, грецька передача індійського деві — «богиня». І тут початкове іномовне д грецькою передано через т (пор. також теологія, теософія, теонімія та ін.). Тобто ім'я цариці-меотянки Тіргатао — не що інше, як грецька передача індійського Дургадеві, яке означає «Дурга-богиня», сходиться до одного з імен дружини Шіви і ще й сьогодні є повнокровним жіночим іменем.

На індійському ґрунті компонент деві — «богиня» і досі поширений у жіночих іменах, які первісно звивалися на означення дружини Шіви: Махадеві, Умадеві, Амбадеві, Чандідеві, Шіталадеві тощо. Наявний він і в іменах інших жіночих божеств, які сьогодні є жіночими іменами, — Сітадеві, Лакімідеві. Деві також — шанобливе звертання до знатних, шанованих жінок і відповідає українському пані.

Словом деві в індійській міфології означається богиня взагалі, втілення жіночого начала, яке персоніфікується в образах численних богинь із найрізноманітнішими функціями. Якщо ж оз-

начення Деві — «Богиня» або Махадеві — «Велика богиня» вжиті як особове ім'я, то воно, як правило, стосується тільки дружини Шіви, яка виступає під десятьма основними іменами. Ці імена відбивають різні її іпостасі: шість уособлюють добре, лагідне, милостиве начало, а чотири — гнівливе, похмуре, караюче. Проте межа між цими іпостасями досить умовна — для віруючих богиня і милостива, і грізна водночас. Вона має різні іконографічні подоби, залежно від якостей і функцій, проте найвідоміші три типи її зображень. Парваті або Ума — жінка з ясним усміхнутим обличчям і двома руками. Дурга — світлошкіра вродлива жінка з різноманітною зброєю в багатьох руках, вона — богиня-воителька; у «Махабхараті» Дурга прибирає нової форми, через що її культ пов'язується з вішнуїзмом, а її саму називають сестрою або подобою Крішні. Калі або Махакалі, досл. «Чорна» або «Велика Чорна» — темношкіра жінка з налитими кров'ю очима й висолопленим червоним чи жовтим язиком; у неї десять рук (хоча буває і чотири), що тримають всіляку зброю, тіло її обвивають кобри, на шиї — намисто з черепів або людських голів, волосся розпатлане.

Санскритське деві — «богиня» споріднене з українськими дівка, дівчина, що відбиває високий соціальний статус жінки у давнину й сходиться до часів матриархату, вплив якого відчутний і сьогодні, особливо в українському весільному обряді, де основна роль відводиться матерям молодих. Діві-Артеміді поклонялися, як свідчить Геродот (V ст. до н. е.), загадкові таври в Криму. Усіма своїми характеристиками таврська Діва відповідає індійській Деві. Святинища таврської богині, як і індійської, розташовувалися на пагорбах, стрімчачах і гірських узвишсях. У Трипільлі й Сахнівці є Дівочі гори, у Каневі й Києві — Дівич-гори. У центрі Дівочої гори в Трипільлі — під-жертвник із дев'ятьма напівсферичними секціями. Поеднання числа «9» з «дівочою» назвою священної гори, каже Б. О. Рыбаков, нагадує про дев'ять місяців вагітності. Таке поєднання Діви з ідеєю родючості не мусить дивувати, бо і давні богині родючості, і пізніша християнська Богородиця означаються «дівами». Дівочі й Дівич-гори зберегли надзвичайно давній, спільний для слов'ян та індійців культ жіночого божества, такий виразний у трипільській і хараппській культурах.

«Дівині» назви засвідчуються по всій Україні, особливо на означення річок: Дівка, Дівуха, Дівичка, Дівичка, Дівичин, Дівовин, Дівчий тощо. Така ряснота «дівиних» назв в Україні свідчить про глибоке й виразне давнє шанування тут Деві-Діви і спонукає пильніше придивитися до назв деяких важливих для української історії міст, зокрема, Канева та Києва.

Деві й досі шанується в Індії як цнотлива, непорочна дівчина — Канья. Слово канья і тепер входить у важливі терміни, пов'язані з весільною обрядовістю, де означає «наречена». Що навіює на згадку сучасний український ритуал сватання і мову сватів про кунцю, тобто дівчину-сватанку. Тож досить умотивованим видається тлумачення назви Канів не від, скажімо, птаха кані, як це має місце, а від канья — «діва», «дівчина». За це промовляє і канівська Дівич-гора, і літописний Родень неподалік, назва якого пов'язана з Родом, божеством, тотожним індійському Рудрі, а саме наступником Рудрі і є Шіва, котрий перебрав собі функції грізного ведійського божества. І якщо існувало місто Родень, то поруч цілком могло існувати й місто Дівень, бо поклоніння Шіви-Рудрі невіддільне від поклоніння Деві-Діві. До речі, й назва Умань може бути причетною до одного з імен дружини Шіви —

Богиня Калі. Малюнок на стіні сільського будинку

Ума, тим більше що в Україні є і річки Ума й Уманка (СГУ, 580).

Скандинавські саги називають Київ — Кенугардр. Деякі дослідники виводять цю назву зі скандинавських мов, де куна//кона також означає «діва», «дівчина» (ДГС, 210). Тоді й Кенугардр означатиме «Місто Діви» і виходить, що й Київ свого часу називався «Дівинград», «Дівин», «Дівень», як і Канів. В такому разі стає зрозумілим крилатий вислів про «матір міст руських», прикладуваний до Києва і приписуваний князеві Олегу за понад сто років до прийняття Володимиром християнства. Особливо якщо пригадати, що Володимир приніс до Києва християнство, привіз християнських священників і привіз християнські регалії саме з Херсонеса Таврійського, літописного Корсуня, який має на Черкащині свого прямого диякона. Таврська Діва якраз і була Покровителькою і Захисницею, Матір'ю цього міста, що й відбито в давніх херсонесських декретах. Так само Діва-Деві могла бути Покровителькою, Захисницею, Матір'ю і Києва, як і всіх інших міст Київської Русі, столицею якої був Київ. А між кримським Корсунем і Києвом, між таврами й русами існує тісна спорідненість. Назва таври — грецький переклад назви руси, таври й руси — одне й те саме слов'янське плем'я. Що підтверджує і «Влесова книга» (IX ст.), яка багато місця приділяє Кримві, але мовить тільки про русів, не про таврів.

І якщо великий київський князь Володимир приніс християнство з кримського Корсуня, то він добре знав і Діву-Артемідю, і її святинище на місі Парфенон (тобто Дівин), за 18 км від Корсуня. Втім, таку думку підтверджує і язичницький пантеон князя Володимира — у ньому була Мокоша, єдине тут жіноче божество, що засвідчує його виразну роль в уявленнях і віруваннях давніх киян. Ім'я Мокоша — слов'янський різновид імені Махеші, а Махеші — ще одне ім'я дружини Шіви, синонім до Махадеві — «Велика богиня». Мокоша стояла на Горі біля двору теремного, тоді як її божественний чоловік, Влес, стояв на Подолі, на березі Почайни. А індійський Шіва має ім'я Вріш — «Бик», споріднене з Влес, яке з прийняттям християнства стало Влас, Власій.

СП — Стратегемы Полиема. — СПб., 1842.
SED — Sanskrit-English Dictionary. — Delhi, 1993.

ДГС — Мельникова Е. А. Древнескандинавские географические сочинения. — М., 1986.

СГУ — Словник гідронімів України. — К., 1979.

СРС — Санскритско-русский словарь. — М., 1978.

Степан НАЛИВАЙКО

Богиня Дурга вбиває демона.
Сучасна літографія

Леонід Перфецький

1. Відкриваємо нове ім'я

Митцям у всі часи було нелегко. Душа оголена, як нерв, — єдиний їхній скарб нетлінний. І ще талант — як нагорода чи... покара. Життя за мінімумом — стосовно життєвих благ. Життя по максимуму — непоминушими болестями цього недосконалого світу, в який намагаються вдихнути бодай крапельку гармонії.

Оця оголеність душі натомість повертається щомиті гіркотою утрат: жорстокий світ відторгає митця від себе. Бо все, що йому, світові, потрібно — суга... Марнота! і марно!а! Тлін...

І крапельки священного болю стають тоді віршем — рядком його, картиною — штрихом її, музикою — нотами бодай...

І в душі залишається цвітіння — квіти болю вкриваються кришталевою росотою краси. Живлющої. Життєдайної.

І гинуть серед довілля від цієї благодатної вологи отруйні квіти зла...

І світ уже, диви, — очищений і світлий, — умивається сонцем.

Здебільшого спопеляючим і жорстоким було, на жаль, небесне світило поточного буремного ХХ століття.

Смерчі численних воєн і голокостів пронесли над людством, убиваючи в душах незагартованих і слабовитих найсвятіше — віру у Світло, в його неодмінну перемогу над невсипущими силами Темряви.

Подібне, що Україна, розташована, за промислом Божим, на євразійських розпутьях велелюдних, стала чи не найголовнішою ареною протистояння цих двох взаємопоборюючих начал. І багатьом вітчизняним митцям не лише полум'ям генія доводилося ставати на прою зі слом, а й у прямому значенні слова — зі зброєю в руках.

До цієї досить численної когорти воїнів-митців належить і талановитий художник, живописець і графік, Леонід Перфецький, більше знаний, на жаль, лише в діаспорі, й ім'я якого заслуговує бути належно поцінованим у Вітчизні, за волю якої змагав у часи Української Революції 1920-х років. Бо, за висловом діаспорних українських мистецтвознавців, «одні із небагатьох українських малярів-баталістів, Леонід Перфецький вибився своїм індивідуальним стилем, своєрідною технікою, надзвичайним умінням схопити рух і настрої моменту та багатим знанням української історії, з якої він черпає тематику для цілої серії картин» (Богдан Боцюрків).

Тож бодай побіжно окиньмо зором життєвий і творчий шлях цього неординарного таланту, звернімося до його витоків.

2. Долю людини визначають зірки

Дитя приходить у світ із болю й осяяння, і зірки розмальовують пелюстки його рук чудернацькими візерунками долі, даруючи: комусь довгу й гарно окреслену лінію життя, комусь — чітку лінію слави й удачі, а комусь іще — любові чи боротьби...

Верстаючи життєву путь, людина сама, залежно від закладеного в ній вогню, перепишує свою долю, ламаючи часта наперед визначене.

Коли ж гасне життєва зірка — зникають і візерунки на руках, ніби якась невидима праска згладжує їх...

Про життєву путь Леоніда Перфецького з сучасних вітчизняних біографічних джерел довідуємося небагато. Може, за двадцять куцих рядочків умістив енциклопедичний довідник «Митці України» (К.: УЕ, 1992. — 848 с. — С. 451), і ті містять занадто багато, як для такого обсягу, суттєвих неточностей.

По-перше, рік народження указано невірно: 1900-й. З листування художника довідуємося, що він «народився 23 лютого 1901 на Уманщині, родичі галичани, емігрант з 1921, середня освіта, баталіє справжній від 1917—21. Академія у Кракові 1921—25, до 1941 у Франції...».

Цей виклад зроблено художником на випадок, що, «може, потрібні будуть деякі дати», маючи, мабуть, на увазі не лише свого адресата, Святослава Гординського (лист від 17 квітня 1942 року з Німеччини до Львова), а й сподіваючись, цілком імовірно, на вдячну пам'ять співвітчизників.

Для астрологів, зауважмо, важить не лише рік народження — місце і конкретний час.

Отже, митець народився під сузір'ям Риб, як і великі українці Т. Шевченко, Леся Українка й наша геніальна сучасниця Ліна Костенко, в епоху Риб, що ось-ось фінішує. Тож саме зірки визначили бунтівний дух митця, і як дитя цього сузір'я він був наділений неабиякою інтуїцією, що матеріалізувалась у зрілому мистецькому віці в пророчих картинах-видіннях на теми Апокаліпсиса...

Не все гаразд у видавців і з географією. Завершив

своїї армії. До 1921 року був учасником «земних» битв, командував кінною сотнею.

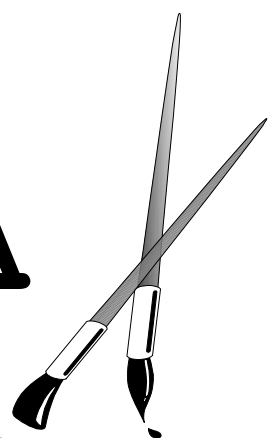
Пережите і побачене в часі битв земних світлинами фіксувалось у гострій молодечій пам'яті, аби згодом майстерними штрихами лягти на папір.

Картини періоду визвольних змагань — то не лише спалахи пам'яті про триумф і трагедію воюючої нації, не лише цікаве мистецьке явище — це справжні документи епохи: уціліло ж бо дуже мало свідчень про великий чин народу; нові «господарі», що, здавалось, навки опосіли нашу землю, намагалися витруїти з пам'яті народної навіть зблиски споминів про звияжні дні, не те що зберегти бодай якісь матеріальні сліди. Усе, що не працювало на їхню ідею, попросту знищувалось...

Ось вони, красномовні назви акварелей художника, що будять пильність живих понині — задля збереження святої пам'яті про полеглих у кривавій борні тоді: «Оборона студентським куренем залізничної станції Крути, 29 січня 1918», «Здобуття Київського арсеналу, 1918», «Підняття українського прапора на Чорноморському флоті, 29 квітня 1918», «Духова оркестра на конях вступає в Київ, 1918», «Епізод з боїв за Львів, 1918»...

Якщо акварелі, зарисовки олівцем талановитого баталіста — це ніби вихоплені з полум'я битв миттєвості — динамічні, дещо схематизовані, можливо, аж занадто реалістичні, то олійні полотна — статичніші, вони осяяні світлом епічності, узагальнення-«всесвітності»...

ВИДВИЗЕМНІЙ НЕБЕСНІ ЛЕОНІДА ПЕРФЕЦЬКОГО

художник свою земну путь 1977 року в канадійському Монреалі, а не французькому, як указано в довіднику. Ці та інші помилки, здається, виправлено в наступному виданні книги, але ж попередній наклад — 30 тисяч примірників — розійшовся між людьми й множилиме неточності в майбутніх працях мистецтвознавців, журналістів, науковців-дослідників... І тому досить вдячну місію здійснила Українська вільна академія наук США, випустивши 1990 року стараннями й при щедрій підтримці родини Перфецьких монографію «Леонід Перфецький». Головний редактор і один із основних авторів опатного, щедро ілюстрованого великоформатного видання обсягом 84 сторінки — недавню згаслий український ерудит-енциклопедист, чудовий поет і неповторний художник, оригінальний мистецтвознавець Святослав Гординський.

3. «Кривавий тан» на рідній землі

Доба була не просто трагічною — сутінково-кривавою. Рушилися одвічні, здавалось б, підвалини життя. Та світлинами були надії людства: щойно почалося століття, з його карбованою ходою, коли то там у світі, то деінде падали імперські мури.

Підневільні народи марили свободою. Вірили в її неминучість. І здобували її.

Й недаремно українці нарекли цей час Добою визвольних змагань: випадала чергова нагода об'єднати пошматовану забордами зусібіч вітчизну.

У вир лихоліть, із його проблісками надій, була втягнута й родина Перфецьких. Галичани з походження, батьки художника на зламі століть переселились «на Велику Україну». Тут, у селі Ладизинцях, що тепер у межах Київщини, у них і народився син Леонід.

Про життя художника з цього періоду відомо не так уже й багато.

Середню освіту Леонід Перфецький здобував в Орлі, а відтак вступив до Московського університету. З початком Першої світової війни його, як і інших студентів, мобілізували й відправили до школи прапорщиків, у Петергоф, що поруч із «коліською революції». Перебував у запасній частині, а з початком Жовтневого перевороту вишколений юнак вступив до війська самостійної Татарської республіки: сюди, в Казань, вітрами війни занесло всю родину Перфецьких. Водночас випадала нагода продовжувати навчання в Казанському університеті. Та це тривало недовго: більшовизм, хоч і накулігуючи, та переможно крокував і на Схід, і на Захід.

Тож учорашній школяр і студент, як звіяний вітром, повертається на батьківщину, в якій грядуть фатальні зміни: упала ж бо ненависна тюрма народів, та на новопосталу державу зусібіч чигають нові небезпеки, закланні яструби готують їй нове ярмо. З переїздом до Києва Леонід Перфецький вступає до лав Україн-

На всіх же без винятку батальних картинах відчується печать трагічності: укотре найсвітліші надії не справдилися — омріяну свободу знову потоптано чужинським чоботом. І своєрідним реквіємом цим потоптаним мріям про власну державу звучать напружені сталеві барви-ноти картини «Останні набой». Випростаними перед обличчям смерті посталями патріотів вона ніби промовляє до нашого сумління: наш вибір свідомий — краще вмерти стоячи, аніж жити на колінах.

Про яскравий небуденний талант вправного баталіста засвідчили й інші цикли — з козацького життя, з часів Другої світової війни, зокрема цикл «Дивізія «Галичина», картини з повстанського життя, ілюстрації до змодернізованої «Енеїди» Котляревського... Останній — осучаснений — цикл означений неповторним даром шаржування — гірким усміхом крізь слюзи.

Один зі співавторів монографії, нині покійний художник Петро Холодний-молодший, свого часу справедливо відзначив: «За характером своєї баталістичної творчості Леонід Перфецький — ілюстратор. Він відтворює події нашої модерної історії цілком реалістично, без ухилів до всяких «зміів». І ці ілюстрації живуть справжнім, повним трагізмом, а часом і величчю життям».

А життя митця тим часом торувало свої путі. Бросилися в серці молоді надії. Й лихо давнє й сьогочасне відступало перед радістю буття.

4. Париж. Монмартр. У колі муз

Важко знайти митця, який би не мріяв хоч раз у житті побувати в Парижі.

Аура своєрідної світової культурної мекки магнітом притягує сюди людей мистецтва, аби освятити їх немеркнучим сявом людського генія, виповнити їхні душі вогнем творчого горіння, запаленим тут великими попередниками — світочами людства.

Земні дороги привели до Парижа й нашого героя, загартованого в борні, дещо розчарованого життям, але не зломленого: молодість бо завше сповнена надій, оптимізму.

1925 рік. Здається, зовсім недавно почалося самотєйне, доросле життя. А вже позаду стеляться перші емігрантські шляхи. Разом із армією УНР Леонідові Перфецькому довелось полишити рідну землю (1921).

Та не голіруч прибуває художник до загальноєвропейської культурної столиці — бере з собою як пам'ятку про звияжні битви земні з усього набутку лише турецьку шаблю з відзнакою Залізної дивізії. І має вже й мистецький вишкіл за плечима: студії у Краківській академії мистецтва — клас професора Дембьцького. Знається з художниками-баталістами високого класу, спілкується з таким загальноєвропейським майстром жанру, як Войцех Коссак. Та життєв-

Богоматір з Дитям. Церква в Ронон,
Квебек

університети — найвища, бездоганно освосна школа, в якій свої взірці і впливи диктує невидимий фатум.

Отже, Париж — нова хвилююча сторінка творчої біографії, відтинком у півтора десятка літ. Попереду — Друга світова війна, часи нових битв і нових поневірянь. А зараз художник поселяється на Монпарнасі, облюбованому й українськими митцями. Мистецьке життя тут вирує, як у велетенському котлі, в якому художні стилі й мистецькі жанри творять найчудернацькіші комбінації...

З часом молодий чоловік, аби уникнути зайвої суєти, переколює на Монпартр — найфранцузькіший закуток міста над Сеною, з його вузькими вулицями, крихітними крамничками, затишними кав'ярнями, добірною французькою мовою, поселяється на старенькій вулиці «Оверньської вежі». В кімнаті, яку винаймає, панує творчий безлад. Та це пусте: життя дарує нові, неповторні враження, свіжі сюжети... І є попереду ще вдосталь часу, аби творити для вічності...

У Парижі Леонід Перфецький студіює у мистецькій школі Андре Льюта — одного з творців кубізму, вдосконалюючи й свій власний стиль художнього письма. Виставляє свої картини у престижному Салоні Тюільрі та приватних галереях і здобуває визнання серед найважливішої критики.

1931 року стараннями Святослава Гординського організується Перша виставка Асоціації незалежних українських мистців (АНУМ) у Львові, на якій поряд із творами знаменитих «парижан» Пікассо, Дерена, Модільяні, Шагала, Северіні, Леже, Громера, Бріашона, Дерена, Дюфі, Удо, Фужита та наших іменитих «французів» Грищенко, Хоменка, Глушенка, Андрієнка й інших виставляється й картина Перфецького «Матроси»... На жаль, полотна художника паризького періоду не збереглися — все поглинув молок жорстокої безглуздої війни.

Як людина неординарна, Леонід Перфецький мав різноманітні захоплення, подивовуючи обізнаністю своїх співрозмовників. «Пікассо. Абссесія. Окултизм. Воєнні пригоди. Масони. Як найлегше здобути Кремль? Про «Тараса Бульбу», якого саме крутить у Парижі французько-жидівська фільмова компанія. Про котів. Про речі політичні і неполітичні. А передусім про подорожі. Тут ми погоджуємося, що немає краще, як їздити, що це теж своєрідне мистецтво, тільки більш егоїстичне, бо своїх вражень не треба показувати іншим. Щонайбільше хіба пальцем» (Святослав Гординський).

Та неволя війни круто змінила все. 1941 рік. Леонід Перфецький вивезений примусово до Німеччини як аграрний робітник. У 1942-му «Українському видавництву» вдалося витягти художника з примусів до Львова, де він працює ілюстратором місячника «Наші Дні» й водночас викладає в Українській мистецькій школі. 1944-го вступив до дивізії «Галичина» як військовий художник-кореспондент, тож йому знову пригрозив хист вправного баталіста. Безпосередньої участі в бойових діях, щоправда, не брав, — фіксував їх олівцем і пензлем. Відтак од 1945 року почався поневіряння в таборах для переміщених в Австрії.

Аж майже через десятиліття (1954) життя врешті нормалізується. Леонід Перфецький прибуває до Канади й поселяється в Монреалі — найбільшому місті країни в тих часах. Тут живе самотником при Ораторії св. Йосифа до останніх років життя.

Нові мандрівки — вже не з власної волі — підірвали здоров'я, але не вбили віри в зцілюючу силу мистецтва. Й на канадській землі талант художника засвітився новими, оригінальними, чи не найяскравішими барвами.

5. Вам залишаю промені надії

Про що думає митець-самотник, який живе смиренно нині, доживає віку після земних борін-спустошень при Божій обителі? І чи достатньо вигострений духовний зір його, аби уздріти мож було оте, що поза межею видимого? Отам, де теж щомиті триває боротьба — не за життя людини чи країни — за долю світу й всесвіту. В ім'я спасіння людства.

Людина, мічена талантом як всевишнім божим даром, — це і є передусім борець — у царстві духа. Її призначення — свідчити про те, що недосягне духовно незрілим, короткозорим — про вищі істини-прозоріння. Мабуть, даремно судилося Леонідові Перфецькому пройти не одне дантове коло пекла на цій землі, аби згодом у картинах обнародувати свої містичні, апокаліптичні видіння. Поволі наближався він до своєї основної теми, що стала вінцем його мистецького життя.

... Іще в 1920-х роках художник виконував розписи церков у Галичині. Відтак звертався до церковного малярства, перебуваючи в Польщі, Австрії, співпрацював у Парижі з головною фірмою релігійного мистецтва — «Генеральною прокурою»... Вільне володіння французькою мовою й неординарний малярський хист у царині церковного розпису — все це сприяло налагодженню зв'язків з французькою церквою у франкомовному Квебеку і, само собою зрозуміло, з українськими церквами...

Недосконалість цього світу — мабуть, оце з літами, судячи з його картин, непокоїло митця чи не найбільше. Земні боріння — марнога. Ніщо. Таке усвідомлення прийшло з роками, засвоїлося іще з пилом фронтів доріг. Бо справжнє звільнення приходить лише зі

П'ятий ангел трубить (IX, 1)

свободою духа. А людство само себе губить, зневажаючи древні пророцтва.

Невже Об'явлення св. Іоана Богослова, поименоване греками Апокаліпсисом, — остання книга Нового Заповіту — може стати останньою сторінкою життєпису людства?

Треба бити на сполох: отямтеся, люди, поки не пізно! Припиніть безумство братовбивства.

Важко сказати, із мук і в муках, а чи з полегкості прозоріння народжувались оті 24 картини-попередження на теми Апокаліпсиса. Але скільки в них утілено болю-співпереживання за долю людства, скільки тривоги. Біблійні мотиви художник «гармонійно», якщо так можна мовити, поєднав із ядерними, атомними проблемами сьогодення...

Та побачивши — вжахнувшись — сумний фінал-засторогу, як і свого часу Лотова жона уздріла попліуючий Содом, художник не позбавляє нас надії, не прирікає стати соляними стовпами — од розпачу й безсилля. Уже переливаючись останнім атомом своєї суті в царство духа, вже вириваючись увис із своєї земної оболонки, він ще встигає сказати нам, земним подорожнім, словами Іоана Богослова, найголовніше: «І бачив я нове небо й нову землю» (21:1).

Тож і простуймо на цей незмісний маяк-орієнтир. І утійшаймося променем надії.

Володимир ГЕРМАН

НОВИВІДАННЯ

ПОРАДНИК НА ЩОДЕНЬ

Пономарів О. Культура слова: Мовностилістичні поради: Навч. посібник. — К.: Либідь, 1999. — 240 с.

Культура мови — невід'ємна складова частина культури загальнолюдської. Її щонайменший мовний огріх, стилістичний гандж чи недоречно вжите слово псує загальне враження про мовця, особливо ж, коли він перебуває в центрі загальної уваги, себто виконує певні керівні суспільні завдання.

Надзвичайно важливою є ця проблема — культури слова, мови взагалі — для народів, означених віками бездержавності. Обравши чи виборюючи вресні-ресні самостійний — державницький шлях поступу, нововідроджена країна ще довго не може позбутися мовних впливів учорашнього зверхника. Мова її, як живий організм, хворіє невластивим їй слововживанням, сліпим калькуванням, мовними покручами, названими суржилом, фонетичними неточностями...

Україна, на жаль, не стала винятком із загального правила. Велими пригнічують освічену культурну людину, свідомого громадянина незалежної держави, мовні «перли», що зриваються з уст найвищих наших посадовців, починаючи від Президента й закінчуючи тим же рядовим жєківським чиновником. І вже, на правду, немає меж справедливому обуренню, коли цією «хворобою» хвилюють диктори радіо і телевізії, журналісти, правники, актори...

«Як основа духовності народу, мова є підмурком нації. Історія дає багато прикладів, коли зі зникненням мови зникав народ». Тож і легковажати мовною проблемою є щонайменш злочинно. Й наведені слова Олександра Пономарєва зі «Вступу» до його нової книжки «Культура слова» звучать як засторога усім нам: плекаймо цей скарб неглинний, оберігаймо його як зіницю ока, од забур'янення й намулу. І лише тоді вона, мова наша, засвітить у красі свої алмазосіяні грані.

До речі нагадати, що Олександр Пономарєв є автором понад 150 наукових праць, провідним вітчизняним мовознавцем. Історія й культура української мови, її відродження та утвердження як державної — один із найголовніших напрямків його досліджень. Доктор філологічних наук, професор, академік АН Вищої школи України, Олександр Пономарєв є не лише найсерйознішим у цій галузі теоретиком, але й великим практиком: очолює кафедру мови та стилістики Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Його мовознавчі статті у провідних українських газетах викликають жваве зацікавлення громадськості. Як заступник голови «Прогресу» і член Центрального правління Товариства Олександр Пономарєв є членом редколегії й постійним автором нашої газети.

Нова книга Олександра Пономарєва вигідно вирізняється з-поміж інших подібних тим, що є загалом практичним посібником, не переобтяженим сухими правилами й громіздкими дефініціями. Як зазначено в анотації, у посібнику даються конкретні «поради щодо вибору слів, вимовних, наголосових та морфологічних варіантів, синтаксичних конструкцій для найкращого висловлення думки в різних стилях української літературної мови. Рекомендації автора ґрунтуються на мовному досвіді українського народу, відбитому в творах класичного та сучасного письменства».

Великим позитивом посібника є те, що в ньому використовуються як взірці живі, а не заскорузлі мовні форми, на конкретних прикладах показується синонімічне багатство нашої мови, її фразеологічні осяги. Відчувається пристрасність автора, і вона цілком виправдана, коли йдеться про «старорежимну» комунізовану топоніміку, про мову реклами й невмотивоване використання росіянізмів, про повноцінне повернення в словообіг репресованої режимом фонемі «г» та небажаних тоді для вжитку слів-«націоналістів»...

Про місце державної мови в незалежній Україні автор веде хвилюючу розповідь у розділі «Роздуми й коментарі». «Від попередніх розділів книжки, — читаємо у вступі до нього, — цей відрізняється тим, що в ньому йдеться не про лексичні, фразеологічні, граматичні та стилістичні особливості української літературної мови, а про її роль у житті держави, у духовному відродженні нашого народу. Написані наприкінці 80-х — на початку 90-х років статті відбивають різні етапи становлення української мови як державної та функціонування її в незалежній Україні».

Слід зазначити, що досвід створення подібних практичних порадників в Україні уже напрацьовано. Згадаймо хоча б принагідно книжку «Як ми говоримо» Бориса Антоновича Давидовича, «Складні випадки українського слововживання» Євгенія Чака, «Словник труднощів української мови» за редакцією Світлани Єрмоленко та інших... Працю Олександра Пономарєва можна вважати і як доповнення до цих та не названих іще посібників з такої важливої проблеми, як культура рідної мови, і водночас «найновішим словом», оскільки в ній ураховано і новопосталі проблеми, й останні досягнення в галузі мовознавства. Написана цікаво, змістовно, лаконічно, книга читається як своєрідний мовознавчий бестселер.

Ураховуючи всі названі й неназвані переваги, книгу допущено Міністерством освіти України як навчальний посібник для студентів гуманітарних спеціальностей вищих закладів освіти. Її насамкінець, аби зайве не агітувати тих, хто ще не встиг її придбати, варто навести слова Івана Дзюби з передмови до книги під заголовком «Порадник на щодень»: «Ця книжка мала б стати настільною для журналіста і службовця, диктора і студента, ділової людини і школяра; не зайвою вона буде в кожній культурній родині».

Тож долучаймося до рідного живого слова, аби відчуті себе нарешті справжньою великою — єдиною! — культурною Родиною, ім'я котрій — Україна.

В. Г.

Багато із того, що я малюю, — я не бачив наяву; це інтуїція, підсвідомість, спогади, що формуються в ідеї, образи...
Важливо ту мить зупинити і встигнути зафіксувати на полотні...

Валерій Франчук

наступного воскресіння — устремлінням увись — під бездонним куполом Неба.

Обнова — нова якість. Для Природи — через позолоту втілень.

А для людини — як вінця її творіння? Через обнову духа. Наповнення його новим Світлом. А де ж вхід у цю вищу світлоносність, у новий вимір? — крізь душу художника! Його дух. І коли над копією Природи — і так досконалої, без нього, художника — цей дух міниться, прозоріє, оживає, зроджує у спорідненій душі священний трепет, вищої мети, вважаймо, ним досягнуто.

Чим хвилює мене, рядового споглядача, Валерій Франчук — непересічний художник, майстер дивовижних, і без перебільшення, світлоносних полотен? Найперш тим, що володіє рідкісною загальною якістю — своєрідним «видінням Троянди», тобто містичним баченням світу. Трансцендентним цвітінням душі. Рідкісним — навіть серед маститих митців. Бо маститість, означеність преміями чи міченістю званнями — це од людей, зазвичай, і переважно приземлених, назагал далеких од мистецтва. А тут перед нами — дар Божий. До якого ані додати, ані відняти.

Якщо на більшості картин художника ім'я Троянди — трансцендентного символу животворячого божественного начала — прочитується інтуїтивно, то на картині «Обнова» (1995, 61x71 см) цей спрозорений символ Божої Матері для мене постає зримо: у лівому верхньому куті займається його бутон, звеличений до образу Світового дерева, й висвітлює по центру ні, не урбаністичний пейзаж, а куполи Божої обители, зіпертої на ангельське крило, осяяної небесним, трансцендентним сявом — барвою ідеалізму. Отак несподівано — єдиним плавним розчерком — ізліва направо, — як змахом крила од серця у небеса обітовані. Й од глядача до Храму проліг світлий шлях — ступай ним, не сумнівайся, будь рішучим! І не колись — у цю ось мить. Скинь пута суєти! Аби незабарно спізнати вище блаженство...

Так власне малює мороз по зимному шклу — пронизливо-гарячим, сталевосинім, аж до білого, холодом. За цим аж парalizzуючим, чаруючим узором, здається, не видно світу, все ніби меркне. Бо обпечено твій зір холодним сявом. І ось ти, вчарований, по-дитинному ніжно прохукуєш вічко у світ, що там за шклом. Тане повільно паморозь, од подиху кривавіє сталь і — спалах світла й тепла вривається зненацька в душу...

І десь ізнизу, з самого денця її повільно проростає стебло без шипів, як символ чистоти й непорочності, повниться зусібч ніжним листом й піднімається вгору, вивертується бутонем всевишнього трепету-блаженства. Цвіте душа, ти повниша весною. Й оживає — будь-якої пори року — Природа у своїй первозданній красі. І дарує тобі найцінніше — Нетануче Світло Обнови.

Відтворити кольорову ауру картин Валерія Франчука, як і самі картини, у нашому часі, на жаль, — із технічних причин — неможливо. Це була б усього лише бліда копія. Та не слід відчаюватися: прекрасне краще раз побачити, аніж сто разів почути про нього. Тож приходьте на виставку художника і ви не пошкодуєте. Наразі є ще в запасі декілька днів...

НЕТАНУЧЕ СВІТЛО ОБНОВИ

Чи любите ви живопис, чи часто буваєте на виставках художників, які живуть і працюють поруч з вами? Безперечно, що скажете «так» і «ні»... На жаль, так сказали і ми, троє працівників редакції газети «Слово Просвіти», троє поетів — Василь Осадчий, Любов Голота, Володимир Герман. Відомий український живописець Валерій Франчук не питає нас про любов до живопису — він просто зайшов у редакцію, поглянув на голі білі стіни, а через пару днів разом із своїм другом Миколою приніс кілька картин і розмістив їх над нашими робочими столами. І — сталося! Настрій у нашій затурканій кімнаті перемінився. Картини диктують нам не суєтне, а глибинне; думається і пишеться зосередженіше — здається, рідкісна Франчукова постійність і непохитність творчих принципів наснажує поле кімнати, де твориться ваша і наша газета. Шкода, шановні читачі, що ви не всі маєте змогу побувати на цій маленькій персональній виставці, але ми вирішили розповісти вам про неї — кожен про ту картину, яку найбільше вподобав. А всім цікавим знати сповідаємо, що персональна виставка Валерія Франчука працює по 16 листопада на Андріївському узвозі, 23, у музеї Івана Кавалерідзе.

треба чекати великого снігу...», «Якщо не листом, то снігом...» — так кажуть у народі.

Як не дивно, але позачасові виміри надають картині серйозної виразності. Думаю, що в цьому випадку варто наголосити на народному, демонологічному змісті.

Ми знаємо, яку роль у житті села відігравала церква, яких поєвірян вона зазнала на своєму шляху. Знаємо й про те, що на Запоріжжі була церква святої Покрови, що запорізькі козаки вважали святу Покрову своєю покровителькою.

У книзі Олексія Воропая «Звичай нашого народу» наводиться козацька дума про Самійла Кішку, у якій співається:

*А срібло-золото на три часті паювали:
Первую часть брали, на церкви
накладали,
На святого Межигорського Спаса,
На Трахтемирівський монастир,
На святу Січову Покрову давали —
Котрі давнім козацьким скарбом
будували,
Щоб за їх, вставаючі і лягаючи,
Милосердного Бога благали.*

Не беруся стверджувати, що полотно В. Франчука має історичну підоснову у прямому своєму вираженні, але те, що зображена на ньому церква пограниччя, що на ній лежить печать і нового, і старого села, чогось дуже традиційного, — то це напевне. Можна було б

міркувати, що це церква часів голодомору, церква шістдесятних років, але часові виміри настільки сумарні, що до нашої душі промовляє народний, апокрифічний дух.

Володимир ГЕРМАН:

— Найдосконаліший творець — Природа. Мистецтво — це всього лише її копіювання, наслідування. Більш або менш вдале. Залежно від обдаровання. Але талановите, безсумнівно. Якщо ідеться про митця. Про справжнього митця. Про майстра. Слепе копіювання — це шлях у нікуди чи втеча у фотографічність, у мертвотний академізм. Цим власне і грішило чимало колишніх навіть великих живописців — до появи першого дагероскопа. Цим страждає чимало художників і нині, при наявності найпрципільнішої оптики.

Одухотвореність — ось чим хвилює передусім небайдужого споглядача художній твір. Так, як хвилює сама одухотворена Природа. Вона ніколи не залишає байдужою людину, в якій є серце.

Вона, природа, хвилює одухотвореністю свого життя. Одухотвореністю вмрання й передчуттям наступної обнови — народження.

Народження через вмрання. У новій якості. Оновлений, вищий. Як умирає зерно, аби відродитися цар-колосом і знову померти зернятком у землі — до

І В УЧНЯХ МАЙСТРА ВПІЗНАЄМО

Імення Феодосія Гуменюка — художника і громадянина — вже давно не потребує жодних рекламних солоспівів і закликань. Споглядання його творів — це завжди свято зустрічі з прекрасним; симфонія барв його полотен чаруюча; світ його образів — піднесено-хвилюючий; творчість його — глибоко національна, вкорінена в найтонші пласти українського духу. Тому й національне мистецтво без цього митця немислимо. Лауреат Державної премії України імені Т. Г. Шевченка (1993), Феодосій Гуменюк є не лише першорядним сучасним українським художником, але й високоталановитим педаго-

гом: очолює-бо майстерню історичного живопису Академії образотворчого мистецтва та архітектури. Й світло його таланту осяє теплом і неповторністю барв, яскравою самобутністю творчість багатьох молодих обдарованих людей — вихованців Майстра. І їм є уже чим подивувати світ. Про це й засвідчила зорганізована спільними зусиллями Академії та Національного художнього музею України виставка «Феодосій Гуменюк та його учні. Сучасний історичний живопис»,

відкрита 27 жовтня у просторому залі музею.

Оригінальність, неповторність полотен, гармонія барв, внутрішнє світло — цими якостями, характерними для творів самого Майстра, означені й роботи його учнів.

Дух середньовіччя — високий і суворий — струменить із полотен Г. Павленко. Осяяною, всевишньою мудрістю означені лики «святих» людей — мандрівного філософа Григорія Сквороди (А. Гончар), ченця-аскета («Чернець»

В. Кравцова)... Глибока символічність притаманна натюрмортам, портретам, пейзажам інших молодих художників, представлених на виставці.

Особливої піднесеності, відчуття свята надають зібранню картин молодих копій полотен великих попередників — Рембрандта, Веронезе, Веласкеса, Рубенса, Ель-Греко...

Сам Майстрем представлений на виставці великим і величним полотном «Мазепа та Карл XII»...

Виставка ще діє. Тож поспішайте долучитися до світу прекрасного.

В. Г.

Засновник — Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка.
Реєстраційне свідоцтво № 1007 від 16.03.1993 р.
Головний редактор
Любов Голота

Шеф-редактор Павло МОВЧАН
Редколегія: Л. Голота, Я. Гоян, А. Журавський, П. Мовчан, А. Погрібний, О. Пономарів, І. Ющук
Редакція листується з читачами тільки на сторінках газети і надіслані рукописи не повертає. Залишає за собою право редагування та скорочення текстів.
Комп'ютерна верстка — Ірина Шевчук

Адреса «Слова Просвіти»: 01001, Київ-1, завулок Музейний, 8. Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка, тел. 228-01-30.

Індекс 30617. Зам. № 0331211. Наклад 3000.

Видруковано з готових фотоформ на комбінаті «Преса України»